

FÜGGETLEN SZEMLE

II. évfolyam.

Szerkeszti: DÉNES BÉLA

1934. április.

Madách—Mohácsi : Die Tragödie des Menschen

Gergely Márta : Egyszerű történet

Faludy György : Ballada F. Gy. egyetlen szerelméről (vers)

Goda Gábor : A rendes ember (Regényfolyt.)

Gesztj Erzsí : Az anyám

S. Jesszenin : Nóta egy kutyáról (vers)

Murányi-Kovács Endre : Kassák

Vass László : Három szál viola

Szirtes Andor : A magyar progresszió útja

Értékálló pénz, olcsóság és drágaság :

I. Sós Aladár — II. Görög Imre

Arion, Bajomi Endre, Dénes Béla, Erdődi József,

Goda Gábor, Kemény Gábor könyvkritikái

Dénes Béla, Karczag Imre, László István

színházi figyelői

Erdélyi György filmrovata

Ára: 30 fillér.

II. évfolyam 3. (13.) szám.

Felelős szerkesztő és kiadó:

DÉNES BÉLA.

Fogadóóra: szombaton 5—6 órakor.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

V., Balaton u. 2.

Tel.: 10-3-80. — Postatak. sz.: 51202.

Megjelenik 10-szer évente.

A címlapot tervezte: Dallos Hanna.

A következő szám megjelenik:

május 18.-án.

Ára számonként 30 fillér.

Évi előfizetési díj 3 P.

Vidéki terjesztő: Central, országos hírlap- és könyvterjesztő váll., Vilmos cs.út 34

Csehszlovákiai terjesztő: Novitas, Bratislava, Dlhá u. 15. Megbizottunk: Weisz Zoltán, Mukacevo, Duchnovicova 14.

Romániai terjesztő: Polyglott, Cluj. Str. Matia 1. — Engedélyezve 1779/934 sz. alatt.

Ára: ck. 2.50. — Lei 14. — Másutt a belföldi ár kétszeresének megfelelő összeg.

udapest Székesfőváros Gyógyfürdi és Gyógyforrásai

SZENT GELLÉRT GYÓGYFÜRDŐ ÉS SZALLÓ

Budapest, I., Szent Gellért-tér 1.

47°-os, rádióaktív hőforrások. Társas termál és termálkád-fürdők. Iszapkezelés „Szent Gellért” kolopi rádiumos gyógyiszappal. Hőlegkezelés. Elektrotérápia. Gépgyógyászat. Inhalatórium és pneumatikus kamra. Fényterápia. Szénsavas fürdők. Nőgyógyászati osztály: termál, sós, lúp, vasas és kénes ülőfürdőkkel. Terápiás és diagnosztikus röntgen kémiai és bakteriológiai laboratórium.

EISŐRÁNGÚ GYÓGYSZALLÓ, a fürdővel közvetlen kapcsolatban, 240 legmodernebb kényelemmel berendezett szoba és lakosztály. Diétáskonyha. Gyógyvendégeknek a szobákban a legjelentékeny enedmény. Kívánságra pensió-rendszer.

IVÓKURÁK az Erzsébet-híd budai hídfőjénél fakadó hévzvízforrások vizével

HUNGARIA-FORRÁS: kénmentes, rádióaktív meszes hévvíz.

ATTILA KÉNES FORRÁS: erősen kénes rádióaktív meszes hévvíz.

HARMATVÍZ: a Hungária Gyógyforrás szénsavval telített vize. — Kapható mindenütt.

SZÉCHENYI GYÓGYFÜRDŐ

Budapest—Városliget

970 m. mélységből feltörő 74 C^o-os hőforrás. Társas- és kád-fürdők. Iszapkezelés. Szénsavas fürdők. Hőlegkezelés. Gépgyógyászat. Gyönyörű berendezésű népgyógyfürdő, külön férfi és női osztállyal. Nagyméretű ivócsarnokában ivókúrák gyomor- és bélbetegeknek, hörög- és garathurutok ellen.

RUDAS GYÓGYFÜRDŐ

az Erzsébet-híd budai hídfőjénél

43—47 C^o-os, erősen rádióaktív gyógyforrások. Gőzfürdője 7 különböző hőfokú medencével a legtekélyesebb fürdést nyújtja. Ivókúrák. Fedett úszócsarnok, nyári tetőnapozóval.

JUVENTUS RÁDIUMOS FORRÁS: Rádiumemanációt és rádiumsókat tartalmazó erősen rádióaktív meszes hévvíz.

IMRE MADÁCH:

DIE TRAGÖDIE DES MENSCHEN

Részlet MOHÁCSI JENŐ fordításából.

EVA:

Johannes, ich brauche Geld.

ADAM:

Kein Heller

Ist da, du trugst ja alles fort.

EVA:

Soll ewig ich Entbehrung dulden?
Bei Hof die Damen prunken, wie
Die Pfau, ich schäm mich unter ihnen.
Wenn mir ein Hofmann lächelnd sagt,
Ich wär die Königin von allen,
Erröte ich statt deiner, der
Die Königin in Lumpen hüllt.

ADAM:

Plag ich mich nicht bei Tag und Nacht?
Verrat ich nicht für dich mein Wissen,
Beflecks mit Wetterprophesezeitung,
Mit Horoskopfen, die nichts taugen?
Was ich erfasste, das verberg ich,
Und was ich weiss, verkünd ich falsch.
O Schande, dass ich schlechter bin
Als die Sybillen, die doch glaubten,
Was sie geweißsagt. Ich, ich, glaub es
nicht.

Ich tu es dennoch, dir zuliebe.
Was mach ich mit dem Sündenlohn?
Ich brauch ja nichts auf dieser Welt,
Nur Nacht und Sterne, die mir strahlen,
Geheime Sphärenharmonie;
Das andere ist dein. Doch sieh,
Wenn leer des Kaisers Kassen sind,
Entlohnt man mich nach vielen Bitten
Nur säumig. Was ich morgen früh
Bekomme, ist ja auch für dich.
Undankbar bist du und das schmerzt
mich.

EVA: weinend.

Du wirfst mir vor, was du mir opferst.
Hab ich dir nicht genug geopfert?
Ich, die Edelfrau, verband mich
Mit deinem zweifelhaften Rang.
Und kamst du nicht durch mich in hohe
Gesellschaft? Undankbarer, leugne es!

ADAM:

Ist Geist und Wissen zweifelhafter
[Rang?
Ist dunkler Herkunft denn der Strahl,
Der wom Himmel fiel auf meine Stirn?
Wo gibt es einen Adel ausser diesem?
Was ihr so nennt, ist eine Puppe nur,

Zerstaubt, verfallend, seelenlos.

Doch stark ist meiner, ewig jung.
O könntest, Weib, du mich verstehn,
Wär deine Seele mir verwandt,
Wie ichs geglaubt beim ersten Kuss,
Dann wärdst du stolz auf mich und
Isuchtest
Das Glück nicht jenseits meiner Kreise,
Gäbst alles nicht, was süß in dir,
Der Welt und brächtest alles nicht,
Was bitter, an den häuslichen Herd.
O Weib, wie liebt ich dich unendlich!
Noch immer lieb ich dich, doch stachlig
Und bitter ward in mir der Honig.
Mich schmerzt zu sehn, wie du so edel
[wärest,

Könntest Weib du sein: doch ehrt
Als Puppengöttin euch das Schicksal,
Wie einst die Ritterzeit als Göttin.
Da Glaubte man an sie, gross war die
[Zeit.

In dieser Zwergenzeit glaubt keiner,
Die Puppengottheit birgt nur Laster.
Ich wollte Scheidung, risse gern
Mein Herz heraus, täts noch so weh:
Mir brächt es Ruh, dir Gück vielleicht:
Doch das Gesetz, das Wort der Kirche
Verbietet es, wir müssen dulden
Zusammen, bis das Grab uns löst.

Er stützt das Haupt in die Hand, Eva streichelt
ihn gerührt.

EVA:

Johannes, nimm das nicht so tragisch,
Wenn ich auch hie und da was sage,
Ich wollte dich ja nicht betrüben.
Doch sieh, der Hof ist wundervoll
Und seine Damen stolz und spöttlich:
Wie könnte ich denn ihnen trotzen?
Nicht wahr, wir sind uns wieder gut?
Nun gute Nacht! Vergiss mir nicht das
[Geld.

Sie geht über die Treppe in den Garten.

ADAM:

Wie seltsam ist aus Gut und Böse
Das Weib gemischt, aus Gift und Honig.
Und reizt uns doch! Nur weil das Gute
Sein eigen, aber zeitgeboren
Sein Böses. — Famulus!

Luzifer kommt mit einer Lampe, stellt sie auf
den Tisch.

LUZIFER:

Hier, Meister!

ADAM:

Ich brauche Wetterprophezeiung
Und Nativität, bereit sie gleich.

LUZIFER:

Natürlich voller Glanz und Flimmer.
Wer wird für nackte Wahrheit zahlen?

ADAM:

Doch keine, die zu übertrieben.

LUZIFER:

Ich könnte keine je ersinnen.,
Die Eltern übertrieben fänden.
Ist jeder Neugeborne nicht
Ein heller Stern, ein Messias,
Der später erst zum Bengel wird?

Er schreibt, Unterdes hat Eva die Laube erreicht,
der dritte Hofmann tritt ihr entgegen.

DRITTER HOFMANN:

Grausame, lang lässt Ihr mich
[schmachten!

EVA:

Dünkt Euch das Opfer schon zu viel,
Den kühlen Wind der Nacht zu dulden,
Wo ich den edlen Mann betrüge
Und wegen Euch des Himmels Fluch,
Der Welt Verdammen auf mich lade!

DRITTER HOFMANN:

Fluch und Verdammen trinken nicht
In das Geheimnis dunkler Lauben.

ADAM: sinnend.

Ich wünschte eine Zeit mir ohne
[Kämpfe,

Wo keiner an gewohnter Ordnung,
An heiligen Vorurteilen rührt,
Wo ruhn ich darf und meine Wunden
Gleichmütig lächelnd narben lasse.
Sie kam. Was hilft es, wenn in mir
Die Seele lebt, dies schmerzend heilige
[Erbe,

Das aus den Himmeln kam den
[Menschen:

Sie will die Tat, lässt mich nicht ruhn
Und bäumt sich gegen matte Lust.
He, Famulus! bring Wein, ich bebe:
Die Welt ist kalt, ich muss sie heizen!
Ich reiss in dieser Zwergenzeit
Nur so vom Erdenesmutz mich los.

Luzifer bringt Wein, Adam trinkt immer wieder
bis zum Schluss des Bildes.

O breite, du unendlich grosser
[Himmel,

Dein heiliges Rätselbuch mir aus;
Wenn ich erlausche deine Normen,
Vergesse ich die Zeit und alles.
Wo sie vergänglich, bist du ewig,
Wo sie mich stürzt, hebst du mich hoch.

DRITTER HOFMANN:

Barbara, wärs du doch die meine!
Wenn Gott zu sich den Gatten nähme,
Dass er den Himmel ganz erfasse,
Was seines Lebens steter Trieb.

EVA:

Schweigt. Zu tief wär meine Trauer,
Vor Tränen könnt ich euch nicht
[küssen.

DRITTER HOFMANN:

Du scherzest.

EVA:

Nein, es ist die Wahrheit.

DRITTER HOFMANN:

Wer möchte dein Gemüt ergründen?
Barbara! liebst du mich denn nicht?
O sag, wär ich verbannt und arm,
Was tätest du für deinen Treuen?

EVA:

Dass kann ich wahrlich jezt nicht
[wissen.

ADAM:

Kommt einst die Zeit, die kalten
[Gleichmut
Zum Schmelzen bringt, mit frischer
[Kraft
Ins Auge blickt dem alten Plunder,
Als Richter auftritt, straft, erhebt!

Er steht auf und tritt schwankend an die Brüstung
des Erkers.

Die nicht erschrickt vor grossem
[Wollen,
Kühn ausspricht das geheime Wort,
Das wie die mächtige Lawine
Sich auf dem Schicksalswege drängt,
Auch den verschüttend, der es kündigt!

Man hört die Marseillaise.

Ich hörs, ich hör das Lied der Zukunft,
Ich fand das Wort, den Talisman,
Der neu verjüngt die alte Erde!

(Copyright 1933 by Marton-Verlag. A fordító
engedélyével. Kiadta Vajna és Társa Budapest-
Leipzig.)

Panaszosan nézek az égre, csukottszemű házak alján állok, magas házak alján, mint a törpe.

Tudom, kissé zavaros az arcom, nyílt, feldúlt és szomorú szemű, mint az uccalányé. Innen a színesfényű széles útról mellékcuccák nyílnak jobbra-bara, sőtébb és szűnyesebb uccák, honnan a felbukkanó emberek gyakran rossz arccal lépegetnek elő. Gyanakodó és bizalmas vigyorral, morgogón és beteg rángással. Jó volna megtörülni bemoeskolt arcukat, járásuk sem rugalmas, nem szép és nem kedveskedő. Itt állok lapulva a fal mellett, mint egy megalázott edény, sokan közülük felém köpik egy-egy szavukat.

Verebek ülnek a kopasz fákon, hangos és gömbölyű kicsinyek. Egy keménykalapos, csupasz szájú és rózsaszínű puha orrú ember, aki hátul pálcát tart kezében, megáll előttem, sunyít és cuppogat. Aztán vár egy percig, érzem, rámeredek és ő tovább indul. Visszanéz, megáll, lépeget, megint megáll, elmegy. Jön az újságos — ői, ez fiatal ember — ez nem szól, csak megnéz barna szemével és elkiáltja: — Uj Nemzedék. Akkor jön egy dévaj úriember. Magas, sietős és lekiesinylő tekintetű. Ő szebb arcú, mint a keménykalapos volt és azt mondja:

— Kis borzas — pedig nem vagyok az, csak arcom zillált és macacsul a fal mellett állok. Egyszeresak mégis ellepek és mondom: most már sokat kiálltam és remegőn megtörülöm arcom a kendővel. Elindulok lassan és a pályaudvar felé sétálok, a dübörgő üveges csarnok felé, ott ügyelgek, majd jegyet váltok a pénztárnál és hosszan figyelem az egyre érkező esti vonatokat siető utasait. Én nem fogok elutazni, csak éppen felülök a vonatra, a vonat lépcsőjére, kiutazom a csillagos, hideg éjszakába. A pályaudvari pontos, komoly órán, melyen pápaszem gyanánt csillog az üveg, egymásután fordulnak az órák, egy-kettőre este lesz és az álomra-vágyás csöndje hunyorog az egyes néptelen pillanatokban. Most mingyárt indul az én vonatomb. Dobogva áll már a ragvógó sínen, az utasok beszállnak és elhelyezkednek, beszélgetnek a meleg kocsikban. Fűtyül a kalauz és röviden trombitál. A kocsik megesörrennek, fehér gőz gomolyog alóluk és fellepek én is a fekete lépcsőn. A soksínés pályaudvar váltóin erősen csattognak a korekek, megsuhog a levegő, sűrű-hűvösen, súlyosan és üdén zuhog itt a perrőnon, leülhetek

a lépcsőre, kuporgón és gondolatokkal játszón, érzéseket dédelgetőn, egyedül, a szél kemény hullámaira támaszkodó fejjel. Jön a kalauz csőrömpölve, lámpát emel és a kocsis belső melege kiárad a felnyitott ajtón. Egy pillanatra megvillan a bentülők képe, a színek és arcok főlugsárogznak, a kalauz hőkenteken vizsgálódik.

— Hé — mondja és arcomra emeli a lámpát — mit csinál itt a kisasszony?

— Utazom — mondom magyarázón, míg fölkelek ülő helyemből. — Rosszúl éreztem magam, a levegőn akartam maradni — és kikeresem a jegyet a zsebemből. — Tessék — nyújtom át, ő rávilágít, elveszi kezemből és kilyukasztja.

— Tessék csak bemenni — mondja és kinyitja az ajtót — legalább a folyosóra — és továbbmegy lámpájával. Persze, idekint maradok azért, megfogódom és szinte tapsolón nézek a magasban égő télvégi csillagokra, magamban-ujjongón szemlélem a sorra következő, meglepett és hunyorogó állomásokat, melyek a hosszan zúgó út sötét fáit, mezőit, rejtelmes dombjait egyre megszakítják. Énekel a vonat forró zakatolásában, énekel a sok jókedvű kerék és a vaskocsik nehézkes vidámsága. Ahol megállunk, parasztok futnak lépcsőinkhez, kosarukat és a batyút taszítják föl elébb és aztán fölszállnak, szuszogós, télies jószaggal.

— Megfázik a kisasszony — mondják nekem és a kocsiba mennek. Fut-fut a vonatot, az éjszaka közepén hosszan vesztgel valami emeletes állomás előtt. Aztán fűtyül, megmozdul, dohogva iramodik a hátralevő óráknak és távolságnak, fut a város és a hajnal felé.

A kalauz megint megáll mellettem, leteszi lámpáját és cigarettára gyújt.

— Hogy nem tetszik fázni idekint...

Izzik a cigaretta piros vége, a kalauz vékony, sokbeszédű ember, azt mondja, ha nem akarok a dohányos kupéban ülni, ő beenged a második osztályba. Ott elég üres fulke van.

— Köszönöm — mondom elfogódom — nagyon kedves, de hiszen válthattam volna olyan jegyet is! Köszönöm, éppen így akartam utazni, lábom állva, nincs is semmi dolgom, csak éppen ezt akartam.

Így beszélek szelíden mosolyogva és minthogy a kalauz egyszerű ember, nem kérdez tőlem különöset. Ittmarad mellettem lámpájával és azt mondja: húsz perccet késünk, a gyorsra várni kellett.

Még sötét van, mikor megérkezünk, de a sötétség ritkul már valamelyest, a föld még árnyékban áll, de a hegyek fölött már üveges az ég. Atlátszik a közelítő virradat. A vonat megáll, egyszerre kihül, mindenki kiszáll belőle és az üres kocsiakat a fáradt mozdony elvezeti a sínekről. Kilépegetek a derengő állomásról, didergőn nevetgélek a szökdő árnyékok uccáján.

— Megvárom — mondom magam elé — míg a házak fölbrednek. Egy-két óra múlva. — Ehség, hideg és fáradtság könnyűvé tették mozdulataimat, könnyen lépegetek és elszórakozom a szürkés öreg házak nézegetésével. Megérintem ezeket a reális falakat, ujjamból talán bűvölet éri őket, hogy szinte felsóhajtának? Egyszerre látom, hogy már világos lett minden, elolvashatom a kiragasztott plakátot. Talánygát húz egy fiú az út közepén és a péknél már kenyeret sütnek. Érezni a szagát. Egyszeresak kinyílnak a kapuk, előbb munká-

sok jönnek, azután kisgyerekek, iskolások, most már sietve indulok egybizonyos széles, fákkal diszített út felé, ahol ismerősöm reggel mindig járni szokott. Alig érek oda, látom már, hogy közeledik.

— Jóreggelt — mondjuk egymásnak és együtt megyünk kis darabon. Alig nézzük meg egymást, túl reális lenne, egymás arcát hosszú ideig látni, nem is beszélünk sokat, hétköznapi van, ő megáll egy kapu előtt, ahova be kell mennie és elbúcsúznak.

— Még csak a hegyre megyek föl kis időre, délelőtt már elutazom — mondom szemlesütve — útközben beszólok anyámnak is. De mingyárt elmegyek, nem maradhatok túlsok óráig. Nem is jöttem haza, csak álmodom az egészet.

Így és ezzel elválnak. Nem fordulok hátra, megyek egyenest a hegy felé, igyekvőn és megállok odafönt, mint valami zászló. Nevetek és könnyek járnak arcomon. Istenem, Istenem.

Ballada F. GY. egyetlen szerelméről.

*Mikor Faludy György elment Bécs őszi városába
egy kofferrel, mely a hazája volt,*

s a szürke, esti penziószobában

Natasja kis vállára ráhajolt,

s a rolettán a Rathaus tornyának sárga óralapja

ágy fénylett át, mint egy olajpecsét:

akkor hajnal felé így szólt Natasja:

„Te sem vagy már szűz. Ennyi az egész.“

S akkor Faludy Györgynek ritka lett a pénze

s gallérja ünnepnap sem volt fehér.

De a diáklány, ha kérdezték érte

csak vállat vont. S vele maradt. Ezért.

Az ingét mosta, ruháját kefélte

és számára szava volt a parancs.

Az ágyban néha Csehowról beszéltek.

S melle kisebb volt, mint egy félnarancs.

S mikor már végigjárták kettesében

Bécs városának őszi parkjait:

egy szürke taxi lement velük egy szürke éjjel

az úton, mely a Westbahnhofra vitt.

S Faludy György nem sírt, mikor a vonat ablakában

fehér bundában kihajolt felette.

Az uccasarkon marónit vett magának

és aztán mindjárt, mindjárt elfeledte.

A másodikat Mettának hívták. Fehér és gögös arca

nem árulta el soha, hogy mire vágyik,

a haja oly szőke volt, hogy meggyujthatták volna rajta

a firenzei dóm összes gyertyáit.

Az első este kávéházban ültek. Egymástól diszkréten távol
az asztal két oldalán. Szemben egy fényreklám szaladt.
És így beszélgettek Einsteinról és Zoláról
a Kurfürstendamm lámpái alatt.
És Metta ásitott: „Ez a szerelem is oly banálisán és éppen
úgy kezdődik, mint minden szerelem.
Most két hétig Zoláról beszélsz nekem
és két hét múlva lefekszel velem.“
És aztán hozzátette: „De mi lenne, ha mindjárt lefeküdnénk?“
S Faludy György akkor csak a pincérnek mondta, hogy fizet.
S hazamentek. S Metta odaadta a testét,
oly egyszerűn, mint egy pohár vizet.
És attól kezdve majdnem egy fél évig
cigarettaát ő gyújtotta meg,
és minden éjjel puncsot főzött neki
és asszonytete neki volt meleg.
A Zoo alatt, egy villanyóra mellett
találkoztak. Pont nyolckor. S minden este.
S egyszer Faludy György nem ment el többet.
És aztán mindjárt, mindjárt elfeledte.

A harmadik, valljuk be, szajha volt. Egy pesti bárból
együtt mentek ki és tudták, hova.
Fritzinek hívták és vörös hajához
jól állt a szürke garniszálloda.
Tizenhat éves volt s oly szép, mint egy Madonna,
de gint ivott veszettül s köpködött,
és másnap dél felé, midőn a mellét mosva
megállt a tükörnél, megesküdt, hogy
mától fogva többet nem lesz céda
s Faludy György lesz csak ezután.
A vén falakról hullott a tapéta
és így maradtak ketten egy szobán.
Történt, hogy néha, mert nem volt rúzsra pénze,
vagy, csak szokásból, az uccára ment,
s Faludy Györgynek is felforrt a vére
ha másnap reggel újra megjelent.
Belérugott, megverte és kidobta,
s az uccán állt a jég, a sár, a köd:
ha a zsarúk s az éhség megkínózta,
szegény kis állat, mindig visszajött.
S egyszer Faludy Györgyöt elfogta régi csavargó láza,
s gyűrött multját, a passzust zsebetette,
két Mirjamját rádobta még az ágyra
és aztán mindjárt, mindjárt elfeledte.

S mikor Faludy Györgynek elfogyott a pénze,
s midőn egy este nem tudott tovább
és egy weddingi körakáson nézte
negyed kenyérét meg a szalonnát:

akkor hajnal felé leült hozzája
Charlotte Franken, a munkásleány,
vasárnap is hideg volt a szobája,
de Karl Marx képe függött a falán.
Sápadtan jött meg esténként a gyárból,
mikor már köd feküdt Wedding felett,
s hozta magával a szentháromságot;
cigaretta, újságot s kenyeret.
Aztán Liebknechtről beszéltek s nem látták
többé a lyukakat egymás zsebén,
és minden este lementek a pártba
s tüntetni mentek május elsején.
De a géppuskák már csak rájuk vártak
a gyönyörű, tavaszi fák alatt,
s akkor Charlotte Franken vézna, sápadt
testében egy poronttyal ott maradt.
A munkások másodnap néma csendben
száznyolc halottal őt is eltemették.
És harmadnap megint a gyárba mentek.
És aztán mindjárt, mindjárt elfeledték.

S Faludy György megjárta így már a félvilágot
és tudta, hogy minden játékban nyert,
és azt mondják, hogy már nagyon felvágott,
mikor egy nap megjött az Éva Scherff.
Ott jött a Mirabelpark egyik fasorában
és rászögezte gúnyos, nagy szemét,
mely olyan kék volt, mintha a sarkában
egy ibolyát préseltek volna szét.
S mikor a Dómtéren leült mellette
s olyan sápadt volt, mint az aszfodélusz:
akkor Faludy György még azt is elfeledte
hogy márványból van-e a milói Vénusz...
Az Éva Scherff nem szívott, csak Gold Flaket.
S Réve d'Oret használt. S gonosz volt és hideg.
S az Éva Scherff nem főzött puncsot neki
a cigarettait nem gyújtotta meg.
Fütyült Zolára és fütyült Leninre
s nem érdekelte, Marxról mit beszél,
hiába volt dohányja, pénze s inge
hiába volt hétköznapi is fehér.
Az Éva Scherff gyűlölte és kínozza
s lenézte és leköpte és kidobta,
s gögös száját, melyen fénylett a festék
és meztelen, vonagló asszonytestét,
melyet minden jöttmentnek szabad volt szeretni,
neki, csak neki nem adta oda...

De ezt az egyet nem tudta elfeledni
soha, soha, soha.

A R E N D E S E M B E R

Irta: GODA GÁBOR

REGÉNY. (3)

Hatodik gimnazista voltam, amikor egy tanvási délutánon, kezemben a poetikai tankönyvvel leültem egy ligeti padra. Gyűlöltem az iskolát, mert valahogyan már akkor is megérezttem azt, amit ma bizonyosan tudok, hogy a huszadik század iskolái trónra ültették a tudást és száműzték az észet. Tanáraim többnyire olyan unalmasak voltak, mint a szitáló eső és olyan kellemetlenek, mint a törvény. Lassan-lassan az évek folyamán mindnyájan bizonyos mértékig szadistákká lettek, parányi mellényzsebnapoleonokká süllyedtek és titokban többre becsülték a rendhagyó ígétet, mint Ovidius összes költeményét. — Néhány lépésnyire padomtól egy fiatal leány állott magas festőállvány mellett. Balkezének hüvelykujjával százzsínű palettát, jobbkezével pedig hosszú esetet szorongatott. Hol távolabb és közelebb lépett az állványhoz, hol összehúzott szemmel figyelte festményét. A képen egy óriási mező volt látható, a mezőn rengeteg virágszár, de a száraz tetején nem virágok, hanem különböző emberfejek nézegettek szét a világba. Fölkeltem padomról és a lány mögé álltam. — Ilyen virágokat nem teremtettek az istenek — mondtam csöndesen. — Ez igaz — felelte — de nézze csak fiúcska, az igazi művészet nem az, amely leutánozza, amit az istenek alkottak, hanem az, mely megmutatja az isteneknek, hogy a világot miképpen kellett volna alkotniok. De most, kérem, ne szóljon többet közbe fiúcska, mert különben ráfesztem a fejcsékéjét erre a lóhereszárra. — Elhallgattam. Hol a képet, hol a lányt néztem. Milyen szép az ilyen lány! Olyan, mint a titok, amely megfejtésre vár. Olyan, mint a narancs, amelyet meg kell hámozni. Most hirtelen megszólt:

— Maga úgy mozog itt mellettem fiúcska, mint egy angyali kis kukac. Ugye nem haragszik a hasonlatért? Ne nézzen rám olyan rettenetesen gyáván. Maga nagyon csinos fiúcska és én boldog vagyok, ha valami tetszik nekem. Kérem, ne szóljon közbe, nem akarom, hogy beszéljen. Két ember rendszerint akkor csaldik egymásban, amikor először szólal meg az egyik. Egyszer Firenzében, a Boboli-kertben leült mellém egy fiatalember, aki olyan szép volt, hogy senkisémet haragudott volna meg érte, ha a Baedeker két csillag alatt ajánlotta volna az idegeneknek. En egy cédulára azt írtam neki: „Ne szóljon semmit és kövessen.“ Ő esőváltta a fejét, nem értette a dolgot, de

azért utánam jött. Felmentünk a szobámba, lefeküdtünk, ölelkeztünk és hallgattunk. De amikor már az ajtóban állt, kezét búcsúzásra nyújtva így szólt: „Boesánat. A nadrágtartóm . . .“ tovább nem jutott, mert úgy rúgtam bele, hogy legurult a lépcsőn. Rémes, ugye? Tudja fiúcska, a legtöbb férfi olyan buta, mint egy esázzárság és olyan ordenáré, mint egy köztársaság. De maga egy angyali kukac! Jöjjön, ülünk le erre a padra. Így! Itt sokkal kellemesebb. Mért néz úgy engem, mint egy kasszát, amelynek elveszett a kulcsa? Minden nő egy többé-kevésbé üres kassza, amelynek előbb-utóbb megkerül a kulcsa. Üljön közelebb. Úgy! Ha egy férfi nagyon messze ül egy nőtől, mindig attól tartok, hogy kettőjük közé beül az erkölcs. Tudja maga, mi az? Az valami furesa betegség, amelyet hivatalból terjesztenek. Ugye rémes, hogy mik vannak a világon? Tudja fiúcska, hogy a maga szeme olyan kék, mint egy tintafolt és a haja szőke, mint a húsleves? Tudja fiúcska, hogy maga pontosan olyan, mint egy kép, amelyet kedvem volna átfesteni? Elkísér? Kikinek hívnak.

Felálltunk, a lány belémkarolt és úgy mentünk egymásnak dőlve, mint a létra két szára. Egy óra múlva Kiki az ágyban folytatta:

— Tudja, én kicsit furesa nő vagyok. Sok mindent szeretek. Szeretem a szép fiúkat, a saványú heringet, Voltairet, az országutakat, régi fülbevalókat, a koktéleket és a Laerijna Christi-t, a Bibliát és a cigarettát, az olyan kutyákat, melyeknek rózsaszín füllük van és a nagy embereket. Szeretek nagy emberekről kicsi dolgokat tudni. Oh, milyen boldog voltam, amikor megtudtam Nietzsche-ről, hogy ötvenhat centiméter volt fejének kerülete és hogy Marx Károly monokliát hordott. Aztán nagyon szeretem a mások ostobaságát. Tudja, semiről sem lehet annyit okosat mondani, mint az emberi butaságról. De a legjobban mégis a művészetet szeretem. Tudja maga, mi az? Az valami olyasmi, mintha az embert hirtelen elfogná valami vágy, hogy a Jóisten vállára üssön és a Globusra mutatva, így szóljon hozzá: „Gyere öreg, kuglizzunk egyet!“ Érti, amit beszélek? Hiszen ez olyan egyszerű, mint egy pofon. — Az ágy, amelyben fekvünk, puha volt, mint a fürdővíz, Kiki teste meleg, mint a tüzeskályha, a szoba sötét, mint egy sírbolt és én olyan bátor, mint egy hittérítő. Kiki folytatta: —

Igen, a művészet a teremtés legnagyobb ötlete. Hát nem pompás tréfa, hogy a világon sok-sok mindenféle szépség van elrejtve a hegyekben, a mezőkben, az égben, a tengerekben, a lélekben, a koponyában, mindenütt és akkor elindulnak felnőt, hosszú nadrágos, komoly gyerekek és addig keresik és keresik a szépséget, amíg megtalálják. És amikor megtalálták a szépséget, csodálatos díszbe öltöztetve odaadják az embereknek, az embereknek, akik azt megint el akarják rejtteni. Volt egy Faludy nevű kis barátom, aki mindig azt mondta: „A levegőben repkednek a szépségek és az a művész, aki elkapkodja őket.” És most ölelj át és csókolj meg. Tudod egyáltalában, mi az a csók? Sok minden, fiúcska! Elsősorban váltó, amelyet még nem írtak alá, másodsorban szerelmi borralaló, harmadsorban pedig az egyetlen idő, mely alatt a nő és a férfi nem mondhatnak egymásnak ostobaságot. Szeretsz?

Este, a vacsoránál így szóltam szüleimhez: — Nagyszerű dolog a művészet. Milyen jó volna, ha tudnék festeni, vagy komponálni és én is azt mondhatnám a Jóistennek, hogy, „Gyere öreg, kuglizzunk egyet.” — Anyám ijedten pislogott maga elé, apám pedig felemelte darabka igazsághoz hasonló újját és azt mondta: — Csak tömd tele a fejedet ilyen számárságokkal. Majd meglátod, mi lesz belőled! —

Kiki és közöttem halalos szerelem fejlődött ki. Az összes halalos szerelemnek az a legjellegzetesebb tulajdonsága, hogy valamivel rövidebb idő alatt ér véget minden más szerelemnél. Egy napon újra találkozunk és kimentünk a budai hegyekbe, leheveredtünk egy tisztáson, ahol ember sohase jár, Kiki előszedegette festékeit és esetjeit és miközben rövid, szellemes csókokat vagdosott a fejemhez, (olyanok voltak a csókok, mint a finom meggygyézések), így szólt: „Fiúcska, te most vetkőzöl le mezetenre és én le foglak festeni.” És miközben vetkőztem Kiki beszélt: Pietro Aretinóról, Buffalamacóról, Remete Antalról, Szent Eufrozínáról és a Nagylábú Bertáról. Néhány pillanat múlva meztelenül állottam a magas fűben, a vérszínű pipaacsok között, a kék ég alatt. Kiki munkához látott. Biztos és gyors mozdulatokkal javította ki rajtam mindazt, amit a teremtés elrontott. És miközben festett, tovább mesélt: Oly szépen és gazdagon, mintahogyan csak valótlanságot lehet elmondani. Ettől a naptól kezdve minden nap kijöttünk e tisztásra. Kiki újból és újból javított egyet a teremtésen és úgy utaztuk be a porlepte, ódon századokat, mint boldog nászutasok Itáliát.

Közeledett a kép a befejezéshez. Egy napon ismét meztelenül állottam a magas fűben, Kiki festett és úgy állt ott esetjével, mint-ha párbajt vívott volna a művészettel: — Tudod — mondta hirtelen — néha úgy rágrajtam a rosszkedv, mint érett gyümölcsön a kukac. Ne mozogj fiúcska! Allj egyenesen! Mindjárt készen vagyok! Szeretsz? Mondd, hiszel Istenben? Te sem? Mért nem engedi az Isten, hogy higyjünk benne? Tudod, nincs nagyobb istenkáromlás, mint végignézni az emberiségen és elhinni róla, hogy az Isten teremtette. Mondd, értesz te engem, vagy csak csodálsz? Mért nem ellenkezel soha? Allj egyenesen és ne lógasd a fejed. Mondd, fiúcska mi lesz velünk, ha kész a kép? Ne mozogj annyit! Ide még egy kis vöröset. Úgy! Ide az ajkad sarkába. Most jó!

Kiki letette az esetet, még egyszer végig nézett a képen és így szólt: — Várj, fiúcska egy percig. Rögtön jövök vissza. Csak ide megyek. Egy pillanat. — Én ottmaradtam a mezőn, a képpel. Úgy álltam szemben saját képmásommal, mintha bemutatkoztunk volna. Vártam Kikit, hogy visszajöjjön. De azóta soha többet nem jött vissza.

Kikit sehogyan sem tudtam elfelejteni. Emléke úgy rága magát belém, mint képerkerbe a féreg. Éreztem, hogy cianoztatnom kell a lelkemet. Nemsokára megérkezett a ellenméréng anyám egyik ifjú, harmincéves berátnője személyében, ki lassú és szép hervadásának útját hamvas és tizenhatéves ifjúsággal kívánta megdesztíteni. Olyan rettenetesen ragaszkodott hozzám, hogy — élmény ide, élmény oda — meg kellett csalom és helyét egy házsnak induló, lompos keblű uccanóval cseréltem fel. Ezt a uccanót oly nagyon szerettem, hogy megbetegedtem tőle. Nem, semmiféle lelkibetegségről nincs szó! Egész egyszerű és ormótlan nyavalvát csaltam ki tőle. A betegség nagy gondot okozott. Egy napon elhatároztam, hogy szólok apámnak. Éppen vacsora után voltunk és én féltem apámtól. Tudtam, hogy nála a nemibajok nem a betegségek, hanem az erkölcsi defektusok listáján szerepelnek. De mielőtt szólhattam volna, apám váratlanul beszélni kezdett, miközben darabka igazsághoz hasonló újját megrázta: „Itt az ideje fiam, hogy nemileg felvilágosítsalak.” És én szomorúan ültem mellette, betegem a szerelemtől, miközben apám másfél órán át arról a kis és jelentéktelen különbségről beszélt, ami a férfiakat és a nőket „malackodásra” ingerli.

Isten veled Kiki!

(Folyt. köv.)

(Levelek egy barátomhoz.)

Irta: GESZTI ERZSI

Életem napsugár, harmat és szivárványjussa; legszebb és legtisztább örömeim vagytok nekem. Szinte belédöbentem a meglepetésbe, amit egy gondolatommal okoztat magamnak. Csodálatos, csodálatos — mondtam többször — és bambán himbáltam a fejem, amin eddig kívül maradt az, kiről talán a legszebb szavakkal tudnék írni, — különösen Néked — az Anyám. Nem írtam és nem meséltem soha Róla és így csak a legkevesebbet ismered belőle. Csak azt, amit szemeid befogadtak, az alakját, hogy milyen kicsi — én úgy mondhatnám: milyen törekeny — az arcát, hogy milyen ráncos és csúnya — én csak éreztem eddig az arcát, a legelegebb kis verélnék éreztem — és a szemét, amit Te talán meg se láttál, pedig benne lakik a jóság, a szeretet; ott lakik az Isten. „Kezét esőkolom Nagyságos Asszony“, jóformán ez volt minden, amit eddig mondtál Néki s utána velem fogtál kezét és tenyered ölének szerelmes szavaiból Ő nem kapott szegénykém soha semmit. Pedig én mindenképpen a felét elfogadtam Tőle.

Kutatom magamat, miképpen történethez ez a nagy feledékenység és miért ilyen egyoldalúan, mikor Ő még azt is tudja Rólad, még azt is elmeséltem, hogy két év óta minden pénteken pont 10 órakor Chopin zongorahangversenyt fogsz Varsóból. Ilyenkor ő is beállítja Varsót. Rámnéz.

Szobánkat előnti a muzsika s mint mikor a teremtés legmegérzőbb állatai, a kutyák hűséges szeretetük kifejezésésképpen loeska szavak helyett a nyelvükkel simogatnak, úgy érzem tekintetét, amellyel végignyal-dossa a szívemet.

Kékkel és rózsaszínnel szeretném lefesteni Őt — pedig fekete is keveredik lelki színeibe néha, ha valamelyikünk beteg vagy szomorú — de most csak egy vonalat rajzolok róla, sokrétűségének egy hajlását, édességének egy kis ízét. — A testvéredről beszéltem Néki; aki elesett szegény a fronton. Mondtam, hogy milyen szép volt és milyen fiatal és Te mennyire szeretted őt. Anyám sirt. „Szegényke“ — mondta — és felszakadt benne a részvét és sajnálat tüll takarója. Könnyek szaladtak le arcán, hogy egy anya elvesztett egy gyermeket, hogy Néked ninesen már testvéred és halk hangon, félve, hogy talán engem is megbánt, vagy tapintatlannak tartom kíváncsiságát, megkérdezte: „És fiú volt, vagy lány?“ — Fiú volt — válaszoltam komolyan — és megcsókoltam a kezét, mint egy imádságos könyvet, pedig a lelkét szerettem volna megcsókolni, ahová egyesenes sinen fut a megértés, fájdalom és szeretet. Logikus is legyen? Minek az annak, aki csak a szívével gondolkodik?

Ennyit az Anyámról.

NÓTA EGY KUTYARÓL

— S. JESSZENIN. —

*Hajnakra a csűrben
Aranyló széna közt
Hét kis vörös kölyköt
Hozott világra egy kutya.*

*Napestig ölte,
Nyelvével fészülte
Es meleg hasa alól
Meggolvadt hó csurgott...*

*De este, amint a tyúkok
Aludni tértek, megjött
A mogorva gazda és
Zsákba dobálta mind a hét kutyát.*

*Anyjuk futott utánuk,
Nyelvét lógatva loholt a havon
Es sokáig-sokáig remegett a víz
A megtört jég alatt...*

*Szomorún vánszorgott vissza,
Nyögve nyalta izzadt oldalát,
Es a kunyhó fölött úszó holdban
Egy kicsinyét ismerte föl.*

*A kék magasságot kutatta,
Vonítását visszhangozta a végtelen.
A vézna felhold elfutott
Es a dombok mögé feküdt.*

*Kábultan bámult maga elé,
Mint mikor követ dobnak lábaihoz,
Es megtört szeméből
Két aranycsillag gördült a hóra.*

Ford.: VASS LÁSZLÓ

KASSÁK LAJOS: AZ UTAK ISMERETLENEK

Írta: MURÁNYI-KOVÁCS ENDRE

Évek óta felújult izgalommal veszem kezembe *Kassák Lajos* új regényeit. Mindig várom, hogy ez az egyenes és kemény művészember, aki típusa az igaz *építőnek*, felépítsen már egy olyan írás-épületet, amelynek nincs hiányzó szárnya, félbenmaradt tetőkiképzése, teljes egészében átnemgondolt kompozíciója. — felépítsen már egy épületet, amely nemcsak egy perere döbönt meg minket, de akár leigazó erejével, akár kedves barátságával, időtlenül megtartja bámulatunkat, szívünket... Mert ahogy visszanezék: *Kassák* regény-épületei hol elnagyoltan, elrajzoltan, hol pedig csonkán merednek szemembe. Hol túsók anyaggal kezdte el munkáját s minden anyagát maradék nélkül akarta felhasználni, hol pedig hiányzott az épületekből valami, talán csak egy tégl. Téglája annak az egy ismeretlen szónak, amit nem mondott ki a művész s ami nélkül teljessé nem lesz egy írás sem soha.

De *Kassák Lajos* tehetségét éppen az mutatja, hogy szuggesztióját, egész írói lényének, írásművészetének szuggesztióját a nem teljesen kielégítő könyveinek hosszú sora ellenére sem veszti el; és megtartja bennem a hitet, hogy várjam tőle azt a könyvet, amely reveláció lesz. Revelációja egy igaz és nagy művésznek, harcra és kemény embernek, aki nemcsak magát és hitét nem hagyja, de nem hagyja csalódottan és szegényen azokat az olvasókat és távoli barátokat sem, akik hisznek: benne és művészetében.

Kassák Lajos az *Egy ember életétől* kezdve minden egyes könyvében kötötték egy társadalmi osztály, vagy azon belül egy-egy réteg korlátai. Regényei egy városrész keresztmetszetét, egy szinte azonos életereendezési csoport körülményeit mutatták nekünk. Az emberek, akiket ezek a regények élénk rajzoltak: típusok voltak — nem is egyéni íz, egyéni lélek és külön élet nélkül, amit mégcsak megtalálhatunk benők, — de minden oly vonás nélkül, amely lényegben az örök emberre mutatna. (Korántsem hiba ez. Sőt, *Kassák* harcra céljait tekintve — természetes is. De biztos az is, hogy hiány; oly hiány azonban, melyet csak egy valóban komolyanvett és a legteljesebb mértékhez mért írónál veszünk észre).

Kassák Lajos új regényében örömmel látjuk meg az embert. Az embert, aki függetlenül társadalmi hovatartozásától, körülményeitől, évezredekben át lelkének és tes-

tének örök sebeit, örök álmait hordozza magában. Az *utak ismeretlenek*ben a férfi és nő ösi szembenállása, az élet teljességét harcokkal, vándorolva kereső férfi és az élet teljességét megtaláló — gyermekében megtaláló — nő örök duelluma tárul elénk. És ezt az örök harcot: az adottságokhoz ragaszkodó asszony és az ismeretlen utakra forduló, alkotni vágyó és meg nem nyugvó emberek közötti örök harcot, maradék nélkül tárja elénk az író Dánielnek, a művészesavargónak és Juliának a *meglevőnek* parancsára hallgató asszonynak regényében. Férfi és nő itt állnak a szemünk előtt életük és harcuk egészével és szubtilis részleteivel oly világosságban, ami már az írói zsenire mutat.

És mögéjük, az emberiség örök témája: a férfi és nő harcra mögé odaveti *Kassák* a maga bevallottan örök témáját: a társadalmi osztályok harcat.

Kassák Lajos eddigi regényeiben ez a harc: a közelről-belülről látott munkásság és az írótól idegen tőkés polgárság harcra csak morális erejével hatott és nem művészetével. Hisz oly sápadt, léleknélküli árnyképek, vagy csak egy oldalról látott torzak álltak a polgárság táborában, hogy nemcsak az író elfogultsága, de a tőle idegen embert formálni nem-tudása is azonnal szemünkbe ötlött. Az *utak ismeretlenek*ben az író összjátszatta az osztályharcot a férfi és nő párharcaival — és mindkét oldalon esodálatosan érezzük az igaz és teljes emberi életet.

És mindez megoldva a stílus művészetével. Mert érdekes látnunk a regény folyamán, hogy *Kassák* kemény és tárgyilagosra törekvő régi stílusa mint oldódik fel egy-egy jelző, vagy kép színével s mint közeledik egy-egy pere lírájával, közvetlenségével a tökéletes művészi kifejezéshez.

Talán a természet hatalma ez. Mert *Az utak ismeretlenek*ben közel vagyunk nagyon a földhöz, fákhoz, erdőkhöz, hegyekhez, folyókhoz, melyek varázserejükkel szinte kényszerítik az írókat arra, hogy a természet örökké változó színeinek, illatainak egy-egy foszlányát fellebbentse puritán írásaiban...

S talán ez kényszeríti a bírálót is arra, hogy letegye most kezéből a tollat, azzal a hittel, hogy úgy változta fel az olvasó elé leghelyesebben *Kassák Lajos* új regény-épületét, ha csak azokra a vonásokra mutat rá, melyek ezt a zolai menetű írást írójának legjobb regényévé magasztják.

HÁROM SZÁL VIOLA

Írta: VASS LÁSZLÓ (Rozsnyó).

Régen, gyerekekberként először járva Párist, úgy búcsúztam el ettől a zúgó metropolistól, hogy utolsó napom délutánján — gyönyörű ősz volt! — még egyszer végignyargaltam a Boulevard Saint-Michelt és fűtyültem halkan az ismerős Ady-verset: Párisba tegnap beköszöntött az ősz... Végül felmentem az Eiffel-toronyba és lelkes szavakkal lengettem kalapom az esti szürkülőbe búvó város felé: Adieu Páris, adieu, én most elmegyek, te itt maradsz stb. stb... És a Gare de l'Est-en is, az indulás előtti percekben Adyra gondoltam. (Hiába no, még bennem volt a debreceni önképzőkör minden emléke!) — Ahogy elindult a vonat és le akartam venni a kalapom, akkor vettem észre, hogy az bizony az Eiffel-torony terraszán maradt. Nagyon elszomorodtam és egész utam el volt rontva. Kijózanodtam.

Régen történt és gyerek voltam még.

Most megint itt jártam Nyugaton és újra készülőlk hazafelé. Már nem megyek az Eiffel-toronyba, nem lengetem a kalapom és nem suttogok elzékenyülten Ady-strófákat. Őt év óta sokat változott az idő, bennem is, a világban is. Páris nyugtalan, boulevardjain úgy érzem magam, mintha morajló vulkánon járnék. És Európa fölött veszedelmesen viharelőtti csönd van.

Utolsó estém Párisban. A kirakatok vídám hangulatban úsznak, rengeteg játék, rengeteg ajándék. Jó volna valamit venni, valami szépet, most már van valakim odahaza, aki megörülne neki. Tudom, hogy nem venné meg hozzá a Kedves, ha őrösen is térnék meg hozzá. Nem szeretjük ezeket a luxus-költségeket, mégis, mégis az emberben az ajándékozás vágya úgy látszik, már ősi ösztön. De nincs pénzem, ma is csak pommes frites-et ettem, meg egy kis banánt.

Megyek búsan a lakásomra. Barangolok nehéz szívvel a Bellevele szűk uccáiban. Milyen jó lesz, holnapután már Pozsony girbe-gurba uccáin járok a Kedvessel.

Másnap korán kelek, hajnalban. Három hatalmas koffer, tele könyvekkel, útrákészzen. Megyek taxiért. Még teljesen sötét van. A dancigokban szól a jazz, de talán fáradtan, hiszen a saxofon is elfáradhat estétől-reggelig! A taxi-standon alkudozom a soffőrrel, kérem, ne számítson semmit a koffereim után. Elhajjngom neki, hogy van

odahaza két soffőr-rokonom is, tehát vagy van kollégiais szolidaritás, vagy nincs. Beleegyeznek. No, még maradt három frankom. A dancig előtt egy leánya virágokat árul, egész vagyonomat odaadom és kapok érte három szál violát, három gyönyörű, harmattól csillogó violát. Mégse térek haza üres kézzel, örülni fog a Kedves...

Már Svájc felé közeledünk, egyre több a hófólt és zuzmarások a fák. Hópettyek, hófoltok, hószigetek, aztán hó-hó, mindenütt széles hómezők.

A három szál violára úgy vigyázok, mint az életemre, közel teszem az ablakhoz és olykor megnedvesítem. Zürichben vízbeáztatom, mindegyik föléled és tavaszt áraszt körülöttem. A kupé utasai mind megbámulják és mosolyognak. Van köztük egy Bazelben felszállt fiatal leány, ő is nézi a violákat és aztán rám néz. Sokáig. Örözm a violákat!!!

Hó alatt a svájci hegyek.

Merre jársz te szegény Bolomey, akit elhagytak az asszonyok? Merre kóborolsz? Vigyázz, friss hó esett az éjszaka, el ne tévedj! És te bibliás ember, most is hirdeted a világ végét? És te „Jean Luc persécuté”, mit szólsz nagy szomorúságodban az én violáimhoz?

Különös, ezek a regényalakok, a svájci Ramuz regényalakjai élesen élnek bennem. Franciaországi napjaimnak legkedvesebb ismerősei ők, Henry Poulaille mutatta be, elválni tőlük soha nem lehet.

Insbruckban sokan feszállanak. Egy kövér, hájas, kopasz tiroli kereskedő is betelepül a kocsinkba, velem szembe ül, az ablak mellé. Bambán, értelmetlenül nézi violáimat. Azután egy fiatal insbrucki diák, akivel hamar megbarátkozom. Fennhangon szidja a hitleristákat és a kocsii utasaival vitatkozik. Salzburgnál beszáll egy szőkehajú fiatal nő, a kabátján a felsőgombok között észreveszek egy kis horogkeresztet. És megyünk, haladunk tovább... Éjjel után van. A violák hősieesen bírják a kupé fojtott levegőjét. Kicsit elszunyókálok. Valahol megállunk, felébredek. A violák ott függenek az ablakon, frissen; ők a legfrissebb lények az egész kupében. A hájas kereskedő nagyokat horkol. Az insbrucki diák, aki vagy három órával ezelőtt Hitleréket szidta, most átkarolva a horogkeresztet szőkeséget, megbékülten pihen.

És én ennek örülök, hogy így, az éjszakában, a vonat izgató, monoton zakatolásában megszerette egymást ez a két fiatal osztrák. Nemsokára úgyis reggel lesz... A violákat újra felfrissítem, aztán az én szemeim is beragadnak. Bécs előtt ébrednek fel.

Hol vannak a violák? Ijedten keresem őket, nincsenek. Ellopták? De nem szállt le senki még a kocsinkból! Bécsbe érke-zünk. Mindenki felkel. A hájas kereskedő is. A három szál viola a feje alatt volt,

biztosan, ahogy forgolódtott, leverte az ablakról. Szegény violáim, ott heverték széjjelnyomva, összekeveredve a kopaszfejű tiroli zsírjával... A széjjeltépett virágszirmokat papírba teszem, átszállok Pozsony felé.

Megérkezem Pozsonyba, az állomáson ott vár a Kedves, sugárzó szemekkel, frissen. Anogy őt nézem, az összetört violaszirmokat otthagynom a vonatban, nincs szívem átadni neki.

Emlékezés

Irta: Forgács Antal.

*A kedvesem voltál, erre büszke vagyok,
tisztá emléked élesen ragyog,
mint messzi hegyek fénylő, szép csúcsai.*

*Fal mentén jártál; a nagy terektől féltél,
sokat neveltünk, ha Pécelről meséltél,
ahol mint gyermek éltél tiz esztendeig,*

*mint zászló lengett sárga kis ruhád,
s megpofoztad a közjegyző hugát
ha nem akart véled bujócskát játszani.*

*Én nem szerettem a parajt, a retket,
te meg a jó káposztát nem etted,
évés közben így néha civódtunk.*

*Mint kegyes hölgy koldusnak alamizsnát
úgy adtad nékem tested puha titkát
és én, mint illik, még meg se köszöntem.*

*Katona voltam, amikor temettek,
őszi lucsokban lucsoknak letettek
kis dombbal jelölve könnyű hamvaid.*

*Lágyan merengve gondolok rád vissza,
mint egy szerencsétlenül járt merész turista
gondol vissza egy kedves, tisztá tájra.*

A MAGYAR PROGRESSZIÓ ÚTJA

(Befejező közlemény).

Irta: SZIRTES ANDOR

A világháború, a forradalmak és a követő esztendőek meghozták a „magyar függetlenséget” s hoztak még egy esomó más mindenfélét is, amit legrövidebben talán „politikai reakciónak” nevezhetnénk. A szociális kérdések megoldása elikkadt, pedig az ellenforradalom programjában valami ilyesfélével is kérkedett s szinte nem is túlzás azt mondani, hogy ez a program csak mentálisan tért el a forradalom programjától.

Az ellenforradalmat követő tízesztendőben úgy látszott, hogy soha többé a magyar körülmények között egy új arú és új feladati progresszió nem bontakozhatik ki. Az értelmiségi fiatalság, az egyetemiek radikálisan a politikai jobboldal szolgálatába szegődtek, a „nemzeti megújulás” politikájának legintranszigenőbb elemeivé váltak. A polgárság demokrata ambíciói egy Vázsonyi Vilmosban föl-föl csillantak, de csak Budapest néhány alkalmas részén, s politikailag teljesen súlyukat veszítették. A Huszadik Század és a régi Radikális Párt itt maradt utódai ugyan szerkesztettek és ma is szerkesztenek egy folyóiratot, de bármily kényes elmék is — gyengesécs visszhanggal. A szociáldemokrácia számtalanszor kísérlete meg, hogy népmozgalommá szélesedjék, legutóbb az agrárprogrammal és faluigazgatással. Ha néhol szép helyi sikereket el is értek, a kítűzött cél mindig az elérhetetlenség távolában lebegett s az uralkodó rendszerrel szemben még csak az alapvető oppozíció alapjára sem tudták felküzdeni magukat, sőt, az uralkodó osztályok bizonyos fokú toleranciája éppen a munkásmozgalom gyöngeségén alapszik. Számtalan kalandos kísérlete ellenére a kommunisták magyarországi pártja sem tudott organizatórikus, vagy akár propagandisztikus erőre jutnia, bár valamennyire igaznak látszik az a Stollte-Sós Lénártól származó megállapítás, hogy Magyarországon ma sokkal több ember van tisztában a bolsevizmus lényegével, mint 1919-ben.

A magyar progresszió szempontjából ez a tíz esztendő a visszahozhatatlan elmúlás periódusának látszott. S mégis négy-öt éve valami újfajta mozgolódás kezdődik az országban. E lap decemberi számában Fábian Dániel is említést tesz erről a tünetről; a nagybirtok jegyében folyó politi-

kából kiábrándult fiatalságról, amely az uralkodó rendszerrel szemben „éles ellenzékbe” ment át.

Ez valahogyan igaz, de a dolog mégsem mozog ennyire egy sínen.

Tény az, hogy a magyar falu, a magyar munkásosztály és intelligencia sokféle rétegének problémáját nem lehet többé tisztázatlanul hagyni. A hivatalos jobb és baloldali párt és klubfórumok alatt már aktivitásra feszülten duzzadnak az új irányok s a jövőben az illetékeseknek többet kell majd számolniok velük, mint gondolnák.

A magyar társadalmi valóságban oly jelenséggel kell számolnunk, amely a dunai Középeurópa keleti részében meglehetősen általános. Világszerte sok szó esik „a gyökértelemné vált” középosztályról, mégis ez a középosztály a nyugati válságba jutott középosztályoktól erősen elütő strukturális és származástörténetet mutat fel. Speciálisan a magyar középosztályra vonatkozólag azt kell tudnunk, — amint azt már előzőleg nyomatékosan megírtuk, — hogy nem a történelmi tradíciójú burzsoázia volt, hanem részben a hirtelen ipari település polgársága, részben pedig a régi vármegyei és kisbirtokos nemesség utódai, akik a Monarchia adta lehetőségek között megtalálták társadalmi elhelyezkedésüket a közélet adminisztrációjában s a kultúr-munka és termelés közvetlenebb szféráiban, mint tanítók, mérnökök stb.

A társadalmi küzdelmek eddigi fejlődéséből sokak számára adódott az a még nem általánosan elfogadott következtetés, hogy a fellendülő konjunktúrális korszakok a szó legszorosabb értelmében vett feltörekvő osztályok politikai pozícióját erősítik, mert hiszen a konjunktúra politikai mozgalmak számára megteremtí a gazdasági biztonságot és így föllépésük erélyességét biztosítja. A dekonjunktúrák általában azért járnak a munkásosztály osztályküzdelmének ellanyulásával, mert éppen ezt az alapot züllesztik szét. A munkásosztály és a burzsoázia között fekvő társadalmi rétegek aktivitása pedig szinte törvényszerűleg a dekonjunktúra nagy periódusaira szokott esni és előző állításunkkal párhuzamosan megkockáztatjuk azt a kijelentést, hogy ez azért történik így, mert ezeknek a rétegeknek tulajdonjogi lehetőségei és elhelyezkedése, különösen a polgári és pa-

raszti családban még a dekonjunktura idején is biztosítva van és így politikai kilengések szabadsága a munkásosztályénál sokszorosan nagyobb. Az utóbbi esztendőök nagy reakciós tömegmozgalmi, „a forradalom jobbról” jelensége talán kellőleg igazolják is föltevésüket.

Már most Magyarországon ez a gyökértelen középosztály áll egy újraalakuló magyar progresszió keletkezésének centrumában. Érdekeik nagyrészt összeesnek a parasztságával, hiszen a magyar parasztság számára ma életszükséglet földbirtokpolitikánk gyökeres megváltoztatása és az ország gazdasági életének ehhez mért átalakítása. Ez a középosztály pedig csak akkor tudna a gazdasági és társadalmi élet aktív alkotó elemévé lenni, ha a parasztságnak ezek a kívánalmi teljesülnének. Az ellenforradalmak politikája csak ideiglenesen és csak felületileg tudta e két osztály követeléseinek teljes értékű végrehajtását előadni. Ezt a háború utáni agrárkonjunktura ideiglenesen lehetővé is tette, de az 1928 óta bekövetkezett példátlan mértékű mezőgazdasági válság most újra sürgősekké és aktuálisakká teszi e követeléseket. Biztos az, hogy a mai magyar uralkodó rétegek, amelyek az ipari tőke bizonyos ágának, a banktőkének és a fellábbal még mindig a feudalizmusból élő nagybirtoknak uralmi koalícióját reprezentálják, nem alkalmasak arra, hogy egy széles és népi reformpolitikát valóra váltsanak. A dunai Középeurópában ennél fogva mindenütt ennek a középosztálynak és a parasztságnak harei egyesülésével kell számolnunk és ebben az irányban látjuk kikristályosodni az új magyar progressziót is.

Az első tünet a Bartha Miklós társaság volt, amely azóta lényegében széthullott, de mindenesetre olyan esemőpontot jelentett, amely a politikai állásfoglalások számtalan irányába lökte szét fiataljait. Erre a fiatal-ságra mindenesetre jellemző, amit ők mondanak magukról, hogy célkitűzéseiknek vannak a realitás felé törő kilátásai és gyökeresebben állanak a magyar kérdések talaján, mint a háború előtti progresszívek.

Először a magyar parasztság döntő szerepét hangsúlyozzák ki. Hirdetik, hogy ebben az országban szociális viszonyaink csak úgy rendeződhetnek, ha szélesaránvú parasztpolitika valósul meg, amely ennek az osztálynak reális szükségleteivel számol. Néha a marxizmus terminológiájához férköznek feltűnően közel és a parasztságról „feltörekvő osztályként” beszélnek. Publi-cisztikájuk fojtvást szélesedik, írásaikat egyre többen olvassák.

Való igaz, hogy közelebb állanak a magyar realitáshoz, mint a háború előttiék s erre különösen a parasztkérdés homlokterébe állítása és a Dunavölgye közösségének emlegetése jellemző. Ez a terület nyugati államai kivételével agrárterület, rendkívül szegény paraszti népességgel, kisszámú ipari proletárral, sőt az egyes országokban (Magyarország, Románia, Jugoszlávia, Bulgária) közel azonos politikai struktúrával. Igaz az is, hogy a Dunavölgye szociális mozgalmi belátható közeljövőben a parasztság felé fognak mutatni. Ezek nagy körvonalai a fiatalság egyébként számos ellentétet hordozó felfogásának, beszéljünk hát lehetőségeikről, szerepükről.

Mindenekelőtt, nem túlságosan túlzott megállapítás, ha mi ezt a fiatalságot első sorban irodalminak ismerjük. A magyar irodalomban esztendőök óta alakul egy irányzat, amely nemcsak konzervatív fórumokon akar és tud is túlnőni, hanem az elhivatalsodott Nyugat progresszivitásán is. Néhány név elég meggyőző lesz: Erdélyi József, Illyés Gyula, Kodolányi János, Féja Géza, József Attila, Sértő Kálmán, Tamási Áron stb. Egyrésztük még e progresszió újrafeltámadásának ideje előtt a hivatalos baloldali körökben kereskedtek és irodalmukat a munkásosztály szabadságküzdelme mellé óhajtották lekötöni. Még emlékszünk Kodolányi János fogadkozására, amelyben egész életét és munkásságát a marxista mozgalomhoz fűzte és emléksziünk Illyés Gyulára is, amikor nem csak szimpátiából, hanem politikai állásfoglalásként kereste fel cikkeivel és verseivel a marxista lapokat.

Valamennyien paraszti és szellemi eredetűek és így természetes, hogy mikor a kizsákmányolt és földreterített osztály hangjának más helye nem volt, készséggel vállalták az ipari proletáriátus áldozatkészségéből teremtett lapocskák hasábjait is. De csodálatraméltó-e az, hogy amikor egy új mozgalom jelentkezik a magyar glóbuszon, amely elsősorban paraszti irányzatú — valamennyien takarodót fűjnek és lassan átszivárognak erre az oldalra? Mi azt állítjuk, hogy hosszadalmas keresgélés után itt csak a helyüket találták meg s az ipari proletáriátus mozgalomához soha több közük nem volt, minthogy — irodalmárok lévén — más progresszív mozgalom hiányában ide kötelezték el magukat. Igen, kétségtelen az, hogy ők itt is radikálisok maradnak, csak hogy ez a radikális felfogás ma már merőben különbözik attól a progresszivitástól, amelynek jegyében a fent-álló társadalmi rendszerrel egykor végér-

vényesen és könyörtelenül szemben állani gondoltak. Illyés Gyula a Nyugat egyik multévi őszi számában megdöbbentő cikket írt a dunántúli magyar parasztság pusztulásáról s olyan földreformot sürget, amely veszedelmesen hasonlít a nemzeti szocialista Darré telepítési programjához. Kodolányi János, ez az egyébként kitűnő, de állandóan változó álláspontú író szintén eljutott ide és ezzel együtt, úgy látszik, a meggyőződésbeli szilárdsághoz is.

A ma politikailag szerepet játszó irányok között a nemzeti radikális párt látszik a legéletképesebbnek és legviharállóbbnak. A párt maga eszmeileg és hordozóinak összetételében is konglomerátum. A vezér vitéz Bajcsy-Zsilinszky Endre, aki a békési uri rendből indulva a 19-es ellenforradalmi intranzigencián keresztül tisztult saját nemzeti radikalizmusáig. A többiek, talán Fėja Géza kivételével, vékonyabb hangúak. A nemzeti radikalizmus mentalitásában és szándékaiban valahol a fasiszta rendi alkotmány és a polgári demokrácia között áll és ma még nem lehet tudni, melyik momentum lesz politikájukban döntőbb. A magyar parasztság érdekeit egyetlenül és igazult óhajtták képviselni és sikerült egy inkább mythológiának nevezhető teóriával ezt az elnyomott réteget történelmi mélyíteniök. Fėja szerint például a polgárság kultúrája fogyó hold kultúrává változott, nem tudja többé az egyetemes, humánus eszméket hordozni, minthogy ezek az eszmék mindig a feltörekvő osztályok sajátjai. A kultúra megmaradásának érdekében ásandók fel tehát a friss és érintetlen népi rétegek. Nála ezek azonosak a parasztsággal. És itt kapcsolódik elgondolásukba a „Középeurópa“ mythologia. Középeurópa alkotó erőinek a parasztsággal kell elsősorban számolniok s ennek a rétegnek a középeurópai történelemesinálás vonalába való beállása fogja megteremteni azt az új és szélesebb humánium közösséget, amely biztosítéka lehet a társadalmi közösségek fönmaradásának. Természetes, hogy külpolitikai gondolataikban is elsősorban Középeurópa eszméje domborodik ki. Minden előjüknél nagyobb és végzetesebb felismeréssel ébrednek rá a germán imperializmus veszedelmére, amely különösen Hitlerék felülkerekedésével ezt az elsatnyult területet fenyegeti.

Egyelőre nem tudjuk lemérni a nemzeti radikálisok agitációjának eredményeit, azonban, ha nem is pontosan az ő mozgalmuknak, de egy hasonló koncepciójú paraszti reformmozgalomnak kétségkívül jelentősége és szerepe lesz Magyarországon.

A nemzeti radikálisok és a hozzájuk közelálló „progresszívek“ természetrajza ezzel még nagyon hiányos. Elsősorban azt óhajttuk leszögezni, hogy mozgalmuk nem közvetlenül a parasztságból indul ki, hanem a parasztsághoz száll le. Ez magyarázza aztán azt a reálisnak semmiesetre sem nevezhető képet, melyben ők a magyar paraszt, világot teremtő és állapot alkotó, sudarasan magvető alakját megrajzolták. Szinte esalódásig néhány marxistának a proletáriátusra vonatkozó ugyanennyire reális elképzelésére kell gondolnunk. Az ellenforradalomból kiábrándult fiatalok mozgalma az övék, amely nagyjában csakoly helyesen appercipálja a magyar valószínűságot, mint a háború előttiék, bár a realitás nagyobb erejével, de meggyőződésünk szerint még nem azzal a lendülettel és politikai készséggel, amely egy egységes és átfogó horizontú szociális újjáalakulás kezdetét mutatná. Szellemi színvonaluk, kitűnően szerkesztett sajtójuk és a magyar élet sok jelensége bizonyítja, hogy egy ilyen mozgalomra a magyar, sőt tágabban a dunavölgyi körülmények között magas hivatás vár, de ez egyelőre csak azt jelenti, hogy ők e szükséges és bekövetkező mozgalom ideológiái előfutárait jelentik. Progresszívitásukra vonatkozólag csak annyit, hogy mi el tudunk képzni jobboldali progressziót is s őket is ilyen jobboldali progresszióknak tartjuk. Még akkor is, ha elképzeléseikben és elnevezésükben (radikális párt!) a háború előtti baloldaliak folytatásának látszanak és még akkor is, ha a mai baloldal részéről netán a népszerűsödés veszedelme fogja őket fenyegetni.

A nemzeti radikálisoknál áttetszőbb jobboldali felfogással jelentkeznek az a csoport, amelynek Rátkay R. Kálmán és Szász Béla a látható vezetője. Minden megmondolás és speciális helyzetre való tekintet nélkül óhajtták az eddigi fasizmusok eredményeit a magyar társadalomra tukmálni. Természetesen Zsilinszkyék okosabbak és politikailag ügyesebbek. Jól tudják, hogy nagy népi átalakulást csak a tömegek aktivizálásával lehet végrehajtani és azzal is tisztában vannak, hogy ez az aktivizálás, ha nem közvetlenül háborúról, vagy forradalmi periódusról van szó, csak egy aránylagos politikai szabadsággal érhető el. Ezért vállalták ők ma szabadon a demokrácia allúrijeit, de ez a demokrácia „a magyar alkotmányosság demokráciája“ és ez koránt sem akadályozza őket abban, hogy a nem túlságosan demokrata Mussolini rendszerét ne a követendő és egyetlen példának tart-

sák. (Lásd: Zsilinszky cikkét, Álláspont 1933 októberi szám.)

Több jelentékeny progresszív mozgalom Magyarországon alig van. S itt a mai magyar politikai élet egyik legjellemzőbb tünetét láthatjuk, t. i. azt, hogy Magyarországon a szó igazi értelmében vett baloldali politika nincsen. Három pártunk van, amely szélesebb arányú szerepet játszik a magyar közéletben: az egységes párt, a független kisgazdapárt és a pártok alatt és között meghúzódó, de lényegében a harmadik alakulatot jelentő legitimisták. A többi pártoknak csak helyi jelentősége van, pl. a szociáldemokratapártnak Budapesten és az ország néhány nagyobb városában. Tény az, hogy az uralkodó politikai rendszer legvehemensebb ellenzéke (amennyiben ilyen ellenzékéről egyáltalában szó lehet) a jobboldalról kerül ki.

A progresszív fiatalságnál is nagyjában ez a helyzet. Eleterősen és aránylagos szellemi színvonalat jelentősen is, csak a jobboldali fiatalság kerülhet szóba, sőt, akik ezelőtt más orientációjúak voltak, lényegesen közelednek feléjük. Ez érthető is az ország szociális viszonyai között; erről e sorokban többször tettünk említést.

Tragikusan magára maradt ebben a szituációban az ország ipari proletársága. Az elmúlt 14 esztendő alatt megközelítőleg sem termelt ki olyan és legalább annyira realizisztikus progressziót és fiatalságot, mint a másik oldal. A munkásmozgalom — és nemesak az öregjei és maradjai — hanem fiatalsága sem számolt le mai napig azzal a ténnyel, hogy más osztályok és rétegek segítségére tartósan nem számíthat, hogy a

modern osztályküzdelmek során a maga mellé organizált rétegek leszakadnak róla s a vele ellentétes hatalmi erők legerősebb tömegbázisaiává válnak.

Hiszen a magyar munkáspártok programja megközelítőleg ugyanazt igéri pl. a parasztságnak, mint a parasztsághoz jobban hozzáférhető alakulatok s ennek ellenére tartós, komoly sikereket nem tudnak elérni. Ebből saját teóriájának alapján is levonhatják azt a tanulságot, hogy egy társadalmi mozgalom eredményessége nem a programmától, hanem a reális társadalmi rétegektől s helyzetüktől függ.

— Az ipari proletáriátus — szerintünk — most keletkező fiatalságára más feladat nem várhat, minthogy egységesen és egyértelműen ismerje föl osztálya döntő karakterisztikumát: kényszerű önállóságát és más csoportokkal csak alkalmilag együtt-haladó, de végkövetkeztetésben ki nem békíthető érdekeit. Föl kell tehát adnia a modern politikai küzdelmekből leszűrt tanulságként a szocializmust mithikus, burgfrie-de-s alakjában, hogy a jövőben helyet szorítson egy realizisztikus, önmagát védő és önmagáért lévő munkásszocializmusnak, a Dunavölgy ipari proletársága kooperációjának.

Mi azt hisszük, hogy a megindult jobboldali és harebaálló baloldali progresszió valóban realisabb és nagyobb funkciót teljesítő figurája lesz a Dunavölgye élete alakulásának a háború előttinél, de egyelőre feladataik és nézőpontjaik újra való át- és átrevideálásának kell megtörténnie ahhoz, hogy ez a hitünk ne csak jámbor óhajtság maradjon.

A

**S FÜGGETLEN
SZEMLE**

május 2-án

rendezi

II. szerzői estjét

„FIATAL KÖLTŐK”

cimmel

FORGÁCS ANTAL, HABÁN MIHÁLY,
HÁRS LÁSZLÓ, VASS ISTVÁN, ZELK ZOLTÁN
költők

GESZTI ERZSI, GODA GÁBOR, KÖRMENDI ZOLTÁN
novellisták
műveit előadják:

ASCHER OSZKÁR, BALÓ ELEMÉR, FARKAS ENDRE
és a legjelesebb előadóművészek.

A bevezető előadást NÉMETH ANDOR tartja.

Goldmark-terem. 1/29 óra. Műsor ára 80 fillér.

Értékálló pénz, olcsóság és drágaság

I. Sós Aladár válasza Görög Imre cikkére.

A F. Sz. februári számában Görög Imre „Katasztrófális az Egyesült Államok pénzügyi helyzete” című cikke olyan módon foglalkozik a Századunkban megjelent „Pénzelmélet fejlődése” című tanulmányommal, hogy kénytelen vagyok rá válaszolni.

Tanulmányomban igyekeztem az általam helyesnek vélt pénzelmélet alapgondolatait kifejezni és ennek nézőpontjából a jelentősebb régebbi és újabb teóriákban lappangó helyes felismerésekre és tévedésekre rámutatni. Annak egyik próbájának, hogy a *Pikler J. Gyula* dr.-tól származó és szerény képességeim szerint kiépített és képviselt pénzelmélet helyes-e, éppen azt tekintetem, hogy ismeretében mennyire sikerül a többi elméletben felvetett, de meg nem válaszolt kérdésekre logikusan felelni, vagy pedig maguknak a kérdéseknek helytelenségét kimutatni. Ha a rekurrens pénz teóriája megáll és azt valaki világosan megértette, akkor a többi teóriák bírálatát ugyan nyugodtan reábizhatom, mégsem tartottam egészen érdektelennek ezek rövid kritikái áttekintését. Az egyes teóriákkal való foglalkozás terjedelmét a bennük rejlő tévedések kimutatásának egyszerűbb, vagy bonyolultabb feladata határozta meg. *Fisher*, *Keynes* és *Cassel* kezelt áruindex-*valuta* elméletét és *Roosevelt* próbálkozásait a rekurrens pénz szempontjából olyan átlátszó tévedésnek tartottam, hogy a tanulmányomban vele foglalkozó húsz sort, amit *Görög Imre* olyan kevésnek — én túl soknak találtam.

A klasszikus pénz fogalmának és a rekurrens pénz szerkezetének az az alapelve, hogy az áruk árát nem szabad pénzdalról befolyásolni, másszóval az ártól-mérést nem szabad az értékmérő, a mérőeszköz hibáinak kitenni. Világos, hogy ilyen klasszikus pénz megvalósítása esetén is változni fognak az áruk árai, de ennek már nem pénzdal, hanem kizárólag áruoldali okai lesznek, amelyek a piacra kerülő áruk kínálatának és keresletének mennyiségi és minőségi változásaiban keresendők. Ezeket az áruoldali változásokat nem lehet pénzdalról kiküszöbölni és ezek alakulásába nem szabad pénzdalról beavatkozni, mert a pénzrendszer ilyen célzatos „kezelése” csak a pénz megbízhatóságát ronthatja le anélkül,

hogy hatásában előre kiszámítható és utólag ellenőrizhető lenne. A pénznek, mint mérőeszköznek mutatnia kell az árak változásait, mert minden használható mérőeszköz mutatja a megmértendő méretek változásait, de a pénznek olyan szerkezetűnek kell lennie, hogy a vele kifejezett értékek változásait ne saját elváltozásaival idézze elő, mert minden mérőeszközre nézve biztonságot kívánunk a tekintetben, hogy a vele mért hossz-, súly-, hő-*adatok* változásait nem a mérőeszköz technikai hibái okozzák. Nem a változókéony kiterjedésű, könnyen kezelhető gummiból készülnek a méteres rudak. Nem illanó anyagokból a kilogrammos mérő súlyok. Nem az aránytalanul kiterjeszkedő anyagokból a hőmérők. Az értékmérés klasszikus eszköze sem lehet a kezelhető gummidollár.

Nyilvánvaló félreértés tehát, hogy a kezelt áruindex-*valuta* ugyanazt a célt kívánja elérni, mint a rekurrens szerkezetű klasszikus pénz. A rekurrens pénz egyáltalán nem akarja pénzdalról, pénztechnikai beavatkozásokkal befolyásolni az áralakulást. A kezelt pénz igen. A klasszikus pénzzel mérni akarjuk az árak változásait. A kezelt pénz elméletben el akarja tüntetni az árak változását, stabil árnívóra törekszik. A rekurrens pénz elve függetleníteni kívánja a pénzrendszert és annak működését az állam befolyásától. A kezelt pénz engedelmes eszköze kíván lenni az állam mindenkori gazdasági politikájának. Nem vitatom most, hogy melyik a kettő közül a helyes, de azt nem kell vitatnom, hogy nem ugyanazt a célt kívánják szolgálni. És miután én a rekurrens szerkezetű klasszikus pénzt tartom helyesnek, esodádom, hogy a bíráló nem érti, mi kifogásom a kezelt pénz ellen.

Arról sem kívánok vitatkozni, hogy „a konkrét valóságban” mi könnyebben érvényesíthető módszer, a rekurrens, vagy a kezelt pénz-e. Annyi mindenféle módszert érvényesítettek már konkrét valóságban, amelyek helyteleneknek, sőt érteletleneknek bizonyultak. Lehet, hogy a gummidollárt megvalósítják, attól azonban az nem lesz helyesebb, amint a rekurrens pénz gondolata sem válik még helytelenné attól, ha megvalósítására sohasem kerülne a sor.

Görög Imre felfogása mellett felhozza azt, hogy búza nélkül ma éppenúgy „éhenhalna ez az ország, még a GFB, a MÁK, Csepel, és a Kerbank is vele együtt”, mint

1928-ban, pedig akkor métermázsájának 30 és most 7.5 pengő az ára, amely mellett „termelőinek túlnyomó része ráfizet és mindenféle állami és osztályközi kegyelemkenyérre szorul.“ Milyen helyes volna tehát a kezelt valuta, amelynek segítségével a búzatermelő ma is ugyanannyit kapna árujáért mint hét évvel ezelőtt. — Nem szölok arról, hogy a kezelt pénz csak az átlagos ár-szint stabilizálására irányulhat, mert pusztán a valuta kezelésével a különböző árúk egymáshoz mért árviszonyait irányítani nem lehet. De feltéve, hogy valami csodálatos pénztechnikai manipulációval sikerülne a búza árát felemelni és magasan tartani, úgy meg kell kérdeznem *Görög Imrét*, nem látja-e át, hogy ez a kezelt dollár ebben az esetben éppennyolyan állami és osztályközi kegyelemkenyeret juttató cédula, mint például a boletta. A búzatermelők eltartásáról éppennyúgy a lakosság másik részének költségére és terhére történne az atyai gondoskodás, mint most. Ha valaki a lakosság egyik részének állami támogatást akar juttatni, akkor azt a többi részének kell megfizetnie, akár kezelt pénz útján, akár bármilyen más egyszerűbb és áttekinthetőbb módon bonyolítja is le ezt az akciót.

Végül kérдем *Görög Imrét*, hogy egyáltalán mi kifogása van a búza, vagy bármilyen más áru alacsony ára ellen? Én úgy látom, hogy az általános jólétnek két feltétele van: a szükségletet kielégítő javak olcsósága és az emberi munka drágasága. Minél nagyobb az emberi munkaerő iránti kereslet és minél túlradóbb a javak kínálata, annál könnyebb, gondtalanabb a megélhetés. Ma a javak pénzben kifejezve tényleg olcsóbbak, mint néhány évvel ezelőtt. Az emberi munkaerő azonban úgyszólván értéktelen. Most tehát az emberi munka értékét kellene felfokozni és örülnünk kellene azon, hogy a másik tényező: a javak olcsósága tekintetében nem egészen kedvezőtlen a helyzet. A kezelt pénz az árakat felemelni és azután stabilizálni akarja. Ez az ellenkezője annak, amit az általános jólét követel. Ha *Roosevelt* és tanácsadói valami olyan reformmal kísérletezének, amelynek kifejezett és elérhető célja a javak árait a mainál is sokkal mélyebbre leszállítani és az emberi munkaerő értékét a mainál sokkal magasabbra felemelni, akkor én is helyeslő örömmel látnám benne „azt az államférfit, aki tévedések közt is megtalálja az előrevezető utat.“ Addig kénytelen vagyok elviselni, hogy *Görög Imre* engem „Mammon haszonélvezői, vagy megtévesztett hívői“ közé hajlandó besorozni.

Örülök, hogy *Sós Aladár* érvelése újabb alkalmat ad az értékálló pénz és az áralakulás körüli kérdések tisztázására. A rendelkezésemre álló tér nem engedi, hogy minden argumentumára válaszoljak tehát kiragadom a legtanulságosabbat, az utolsót. Azt kérdezi *Sós Aladár*, mi kifogásom a búza, vagy bármilyen más áru alacsony ára ellen? „Az általános jólétnek két feltétele van: a szükségletet kielégítő javak olcsósága és az emberi munka drágasága... Az emberi munka értékét kellene felfokozni és örülnünk kellene azon, hogy a másik tényező, a javak olcsósága tekintetében nem egészen kedvezőtlen a helyzet.“

Tehát alacsony árak és magas munkabérek, magas fizetések. Szép lenne kétségkívül. Csak azt nem tudom, hogy lehetnek az árak alacsonyak, ha a munka díjazása a termelés egész vonalán magas? Ha östermelő, iparos, fizikai és szellemi munkás egyaránt „drága“?

Igaz, nemesak munkabért tartalmaznak az árak, hanem járadékot, kamatot, vállalkozói nyereséget és közterhet is. Nyilván ezeket kell csökkenteni és akkor több jut a munkának.

Ha minden ingatlan és ingó tulajdont szocializálunk, akkor járdék, tőkekamat és vállalkozói nyereség mai formája eltűnik. De helyébe lép a munka társadalmi igazgatásának költsége, társadalmi tartalékolás és biztosítás, a közös termelőapparátus gyarapítása. *A marx értéktöbbletet szocialista rezsim sem adhatja ki a dolgozóknak. Csak azon igyekezhetik, hogy gazdaságosabban használja fel a köz javára, mint a kapitalizmus.* Ha pénz és ár marad az elosztás eszköze, akkor az új rendben is a munkabérek és árak viszonyában fog kifejeződni a közös tőke számára lefoglalt értéktöbblet. Ha más elosztási szisztema váltja fel, az sem változtat a dolog lényegén. Akkor a termékek egy részének visszatartása, vagy kényszerbeszolgáltatása útján vonják el azt a közvetlen fogyasztás, egyéni tetszés szerint való felhasználás elől.

Ami a közterhet illeti — a szó mai értelmében — nem kétséges, hogy közszolgáltatásaink drágák, ahhoz képest, amit nyújtanak és amit bírnak. De ha jó, az egész lakosságot kellőképp kiszolgáló út- és energia rendszert, közegészségügyet, közoktatást és más hasonló jókat akarunk, akkor a közteher se csökkenhet, inkább emelkedni fog.

Hiába: nagy munkajövedelem, bő tartalékok, nagyszabású beruházás, magasrendű

közszolgáltatás — ez nem az olcsóság állapota. Nézzünk csak körül a földön, vagy a történelemben. Alacsony árnívót nem fejtett, haladó országokban, nem gazdasági virágzás korszakaiban találunk, hanem elmaradt, igénytelen népek közt, vagy pangás idején. *Alacsony árnívó nem tartozik a jólét feltételei közé. A közjólétnek kettős feltétele: a munka produktivitása és a termékek arányos elosztása.*

Alacsony és magas árak, olcsóság és drágaság — mi ennek a fogalom párnak értelme, ha nem az egyest, nem a külön érdekcsoportot, hanem az egész gazdasági közösséget tekintjük?

Az infláció éveiben a városi embernek megfizethetetlenül drága volt élelem és ruha, a paraszt pedig játszva kifizette a selyemszövetet és a zongorát. Az egész ország viszont nevelésesen olcsó volt a nemesvalutájú külföldi számára. Ma a parasztnak türhetetlenül drága itt minden, amit nem ő termel.

Egy körülhatárolt gazdasági területen, megadott időpontban, *nincs olcsóság és nincs drágaság, csak arányos vagy aránytalan árak vannak.*

Na lám, mondja a defláció-párti. Csak az arány fontos, éppúgy elérhetjük az egészséges árstruktúrát a viszonylag magas árak lenyomásával, mint a viszonylag alacsony feltonnázásával. Örüljünk, hogy az agrártermékek olcsók és szabjuk hozzájuk az iparcikkéket. És vele érez minden háziasszony és általában mindenki, — mint fogyasztó.

Kétségkívül: az árviszonylat a döntő, nem az ármagasság. Mindegy, hogy kicsi vagy nagy számok jelzik a különböző árucsoportok pénzértékét. Az árstruktúra egészséges, ha minden becses dolgozóréteg a maga teljesítményéért cserébe megkapja azt, ami méltó megélhetését és munkája eredményes folytatását biztosítja. Az árstruktúra beteg, ha bármelyik becses dolgozóréteg nélkülöz és munkájában megbénul. *Az ármagasság mellékes mindaddig, míg az árnívó állandó.* De rögtön más a kép, mihelyt az árnívóvonal változik, mihelyt a pénz vásárlóereje nő, vagy csökken. Ilyenkor beszélünk olcsóságról és drágaságról, nem egymáshoz, hanem a megszokott, kiegyensúlyozott árszínvonalhoz viszonyítva. Ilyenkor áll elő az *árolló*, mert a különböző termelési ágak, tudjuk, különböző érzékenységgel reagálnak a változásra. Az árstruktúra meginog, széles dolgozórétegek megrövidülnek, mások ideiglenes nyereségre tesznek szert, végül az egész bajba

kerül, mert a gazdasági szervezet vérkeringése megzavarodik és elakad.

Nem vizsgálhatom itt most, hogy mi az árnívó változásának oka. Másutt igyekezttem bebizonyítani, hogy *nemcsak szimpotoma, hanem kórokozó is. Sós Aladárral* együtt óhajtom, hogy a pénz legyen értékálló, vagyis pénzoldalról ne induljon ki az árszint változása.

A változás azonban bekövetkezett. A válság lesüllyesztette az árnívót, az árolló a nyerstermények rovására tágrányított az egész világon és most az a kérdés, mi kívánatos: arányosítani lefelé, vagy ellenkezőleg, arányosítani vissza, a prosperitás — nem a túlhajtott boom — irányában.

Két okból hiszem, hogy utóbbi a kívánatos.

1. Csökkenő árnál a vevő halasztja a vásárlást. Még fogyasztási cikkeket is, de főleg nyersanyagok, termelőjavak vételét, beruházások eszközését. Hisz ezeknél az árdifferencia nagy összegekre rúghat és minden egyes tétel komoly kockázatot jelent. Csökkenő árak tehát lassítják a forgalmat, bénítják a termelést. Kevesebb a munkaalkalom és az olcsóságnak örvendő fogyasztó minduntalan arra ébred, hogy bérét, fizetését, nyugdíját, honoráriumát lefaragják és egy szép napon elveszti keresetét, vagy eltarthatja munkanélküli rokonnait.

2. A magasabb árnívó idején keletkezett tartozások, hosszúlejáratú kötelezettség, föld- és házbér, stb. csökkenő árnál egyre fokozódó teher, mindig több áru, mindig több munka árán lehet csak leróni. Ránéhezedik a termelésre, kényszeregyességbe, csödbe kergeti az adóst, a bérlőt.

Tudom, a helyes árviszonylat helyreállításának sok útja, módja van és minden ország konkrét belső és külső helyzete szabja meg, hogy ott mi a leghelyesebb módszer, melyik kúra mellett jár jobban az összeség. Egyetemes recept nincs az élet semmiféle területén. De általában, a fenti okoknál fogva, az a gyógyulás útja, ha az árolló fölfelé zárul. Ismétlem: *nem a túlhajtott lendület, hanem a prosperitás vonalán.* Tehát pld. ma az Unióban nem az 1929-es, hanem az 1926-os nivón. Mihelyt az árstruktúra megint egészséges, csak egy követelés van a pénzzel szemben: legyen értékálló, ne rángassa pénzoldalról az árakat.

Miután sülyedő árszínvonal bénítja, szélszűgatorítja a termelést, a dolgozó ember szempontjából se formulázhatom így a jólétet: alacsony árak, magas munkabérek. A

munkabér kedvező alakulásának első feltétele, hogy legyen munka. Hogy a termelés teljes lendülettel kifejtse energiáit. *A munkajövedelem* — amíg az árrendszer működik — *stabil, vagy lassan emelkedő árak mellett alakul a legkedvezőbbben. A realbér akkor nő, ha a termelés egyre fokozódó kapacitását kihasználhatjuk, ha az arányosan termelt és arányosan elosztott javakból egyre több jut a közvetlen fogyasztásnak anélkül, hogy tartalékolás, beruházás, közszolgáltatás rövidséget szenvedne.*

Az árnyó állandósága természetesen nem ellentétes egyes árúcikkek és áru csoportok ilesőbbodásával. Éppen ez a *realis, a termelőtechnika haladásából és a fogyasztás emelkedéséből eredő ilesőbbodás. Így lesz*

JOLÁN GEDEON: *La fortune intellectuelle de Verlaine* (France, Allemagne, Autriche, Hongrie) Szeged, 1933. 8° p. 63.

Az emberi butaság történetének megírására már történetek kísérletek: megírták mit nem tudott az ember egy bizonyos időpontig. Azt még nem írták azonban meg, mit nem *akart* tudni! De ha megírják egyszer az emberi butaság teljes történetét, belekerül majd az irodalom is és az irodalomban a *Verlaine*-kérdés, mely bennünket, magyarokat azért érdekelhet különösképpen, mert ize hasonlít az *Ady*-vitához. Hasonlít, de tragikusabb. Mert jön ez a költő és annyira más, hogy hazájában nem hallják. 1866-ban adja ki első kötetét és 1891-ig nem jelenik meg róla kritika, pedig műve javát már megírta. Az irodalomban jártas kritikus urak, a felfedezők huszonöt évig elhallgatják a Poèmes Saturniens, a Fêtes Galantes, a Sagesse csodálatos verseit és amikor a 26. évben megszólalnak, akkor művei életét feledve, költői hitvallását vakargatják. Nevét említik, de műveit nem, nines fülük, hogy zenéjét és szavai harmóniáját hallják. De van érzéketlenségük, hogy szemére hányják életének kicsapongását, erkölcsi pestisétől óvják a jó polgárt, hogy kiátkozzák, mint jóvevény germánt. Faun, ösztönember, társadalom kivetette, rosszul élt feleségével, mit szólnak gyerekeink, ha szobrát meglátják a Luxembourg kertben! És a hivatalos irodalom temetésére sem ment el.

1893 után kezdik érezni verseit, ekkor viszi bele *Brunetière* az elismert irodalomba, lassan belekerül a hivatalos irodalomtörténetbe (*Lau-son*), de életének szennyéből még ma is fürge irodalmárfik tőket próbálnak kovácsolni. Németország inkább befogadja: hisz germán. Legendás figurát csinálnak belőle, orvosi (degenerált) és papi szavak óvják a Gottesmine-lányok, anyák tiszta lelkét ál-katolikus versei-

fényűzési cikkből tömegszükségleti cikk, pl. a zsebóra, Amerikában az autó és nemcsak a talán a repülőgép. Ilyen természetű ilesőbbodás ellen senkinek sincs kifogása. Ellenben káros hatású a termelés és fogyasztás szugorodásával összefüggő általános áreszökkenés és a velejáró árólló. És külön figyelmet, külön kezelést igényel, mert nemesak kísérőtűnet, hanem betegséggforrás.

A rekurrens pénz és az áruindexvaluta elméletére más helyen lesz alkalam vizs-zatérni.

A magyar létminimumot vizsgáló tanul-mányt helyszűke miatt májusj számunk-ban közöljük.

től, mégis győz hosszú *évtizedek* után (Zweig, Dehmal, George).

Ausztria, a nagy germán nyelvtérület függ-vénye, hűen olvassa a berlini, lipesei vélemé-nyeket.

Nálunk kiátkozzák: anarchia ez az irodalom, triviális (*Haraszi Gyula*), erkölcsi veszélyt rejt magában (*Prohászka*), morális rontás (*Bitten-binder*), de a századvégi frankománia és ké-sőbbi irodalomszeretét nyomán nálunk is vé-dőkre talál (*Heltai, Babits, Tóth Árpád, Ady, György Oszkár, Szabó Dezső, Térey, Koszto-lányi*). S elsőknék éppen a tradíciós *Kisfaludy* társaságbeliek változtatnak szintet és fordítják verseit (*Kozma Andor, Zempléni Árpád*).

De azért még a hitetlenek is felhasználják *Verlaine*-t, hogy *Ady* értékét kisebbsítsék, mert erre jó az erkölestelen költő.

*

Négy országban dolgozza fel *Gedeon Jolán* közel 300 adatra támaszkodva egy költő szel-lemi sorsát a kritikuskok tollán és mutatja azt a maradi részvétlenséget, mely az irodalmi kori-feusok égető munkájából fakad. Konkluziója egy lehetett volna: a bentlők pöffeszkedő ér-teltensége zárja ki az új költőt az elismerésből és épít korlátot az író és az irodalmár- közle-mények után induló közönség közé. És az ír-nak ez nyomort, éhséget, küzdelmet, abszinti-vást, züllést jelent... Ezt még meg kellett volna írni, mert ez is hozzátartozik a szociális iro-dalomtörténethez. — Így is nagy és értékes e mű, mert az összehasonlító irodalomtudomány esz-közeivel követi a kultúra ekhös szekerét négy állam országútján és szellemesen és szellemtör-ténetileg, ki tud bátran emelkedni az adatokból.

Erdödi József.

SZEMLE

IRODALOM:

BALLA BORISZ: *A lélek útjai*. (Magyar Kultúra könyvtár, 1934). Szerzte a világon állítólag hatalmas mozgalom terebélyesedik: a neokatolikusoké. Azoké, akik az Egyház útjain járva keresik korunk kétségbeesítő problémáinak megoldását. A neokatolicizmus elsősorban szellemi mozgalom s így nem szabad lekiésinyelni. Szellemi mozgalmak mindig súlyosabbak s adott esetben veszélyesebbek minden egyéb mozgalmaknál. Lassabban hatnak, de hatásuk intenzitása ezerszeres. A hitlerizmust pl. azért nem tartjuk az emberiség szellem-történetére veszélyesnek, mert nem szellemi mozgalom s nem is lesz soha azzá. Ez választja el élesen a faszizmustól, amelynek szellemi gyökereit letagadni nem lehet.

Nem tudjuk fölmérni a neokatolicizmus erejét és intenzitását ma még. Nálunk is vannak, orgánunk a *Korunk Szava* s meg kell mondanunk, hogy talán a legkitűnőbbben megszerkesztett magyar folyóirat. Tanulnunk kell belőle még akkor is, ha merőben ellentétes az álláspontunk. S ha keressük az okát, hogy miért oly kitűnő lap a *Korunk Szava* s ha vitázunk s beszélünk legszűkebb szerkesztői gárdájával, látni fogjuk, azért, mert szerkesztői hisznek abban, amit hirdetnek. De nemcsak hisznek, hanem ennek megfelelőleg élnek is. Legyünk már egyszer tisztában azzal a ténnyel, hogy mozgalmakat csak fanatikus hittel és etikus élettel, példaadással lehet a tömegekkel elfogadtatni. A kapitalizmus bukását jelentős mértékben „a pénznek nincs szaga” elve okozta s a baloldali munkásmozgalmak bukásánál is döntő jelentőségű volt — munkásmozgalmakról általában — nem magyar munkásmozgalmakról beszélünk — a vezetők opportunizmusa akkor, mikor fanatikus hittel kellett volna cselekedniök.

A magyarországi neokatolikus irodalmat úgyeszlólván kizárólag Balla Borisz jelenti s ha az előbbi szempontokat figyelemre méltattuk, úgy mindjárt más jelentőséget és értelmezést nyernek azok a cikkek, amelyeket Balla Borisz e kötetében összegyűjtött. Igazi humanista gondolkodás, keresztényi alázatosság az Egyház tényei és ténykedéseivel szemben, égő türelmetlenség korunk szociális problémáinak megfelelő megoldása iránt s fanatikus hit abban, hogy Róma mindezt megoldhatja s meg

is oldja. Jó, hogy vannak *emnyire* hívő emberek s jó annak a mozgalomnak, amely ilyen embereket tud megnyerni s vezetőjévé tenni. Olvassuk Balla Borisz könyvét és okuljunk belőle. Nagy szükségünk van rá.

Dénes Béla.

KÉT ÚJ NŐIRÓ. (GERGELY MÁRTA: *A salakmosó*. Pantheon, 1934. M. HEGYI ILONA: *Szövelányok*. Faust, 1934.) A F. Sz. legutóbbi számában Németh Andor írt tanulmányt a mai magyar regényről, amely bizony vigasztalan képet mutat. Hát még a mai magyar nőírók??? Annál meglepőbb, hogy Madarassy Zsuzsa, mégis inkább kuriozitásként ható felbukkanása után, most egyszerre két új nőíró jelentkezik, mégpedig egészen figyelemreméltó kvalitásokkal. Az első Gergely Márta, az idei Mikszáth Kálmán-díj nyertese s tegyük hozzá, hogy a díjat nem nyerte volna nálánál érdemesebb. Pedig Gergely Márta tehetsége nem a Bródy Lili sikerekre beállított és beagyazott tehetsége. Biztos, ha élünk a díjnyeréssel járó szeszáción, úgy meg is fog esappanni olvasóközönsége. Nem az az író, akinek ma, 1934-ben nagy közönségsikere lehet. Az emberek idegesek, gondokkal telten járkálnak s ha olvasnak, rohanó tempót igényelnek és sok, nagyon sok eseményt. Lehetőleg minden lapra egy egész regényt. Gergely Márta regényében pedig vajmi kevés a cselekmény s az a kevés sem lényeges és talán nem is árul el semmit abból a nagy, igen nagy tehetségből, amely ebben a kis, fiatal és örékeny lánykában van. Gergely Mártánál a mesélőkedv a fontos, a mesélési mód a lényeges. Jelzőhasználat, nyelvének muzsikája, egészen gyermeces és így benső hittel párosult világszemlélete, teszik őt legkülönbébbé mai nőíróink között. Végre valaki, akinek fejlődésében, fölfelé törésében és törekvésében föltétlenül bízhatunk. Erről a hitünkről különben bizonyosságot tettünk már a Szemle karácsonyi számában is, amikor Gergely Márta első novelláját lehoztuk. Bevalljuk, örülünk a Salakmosó sikerének, örülünk a Neirok fiú törtériájának, a pompás kisvárosi rajzoknak és várjuk Gergely Márta új regényét, amely bizonyára hatalmas fejlődésről fog tanuskodni. A Salakmosót egyébként a Pantheon adta ki, sajnos, nem valami mintaszerű kiállításban, ami épp a Pantheonnál érthetetlen és föltétlenül rosszul hat.

M. Hegyi Ilona egy Erdélyből fölkerült írónő, már egészen másfajta tehetség, mint Gergely

Márta. Őt már igen erősen izgatják a szociális problémák s regényében a mai élet lüktet. A Szövölányok cselekménye gyors és jólteremtett fejezetekben mutatja be a kisvárosi proletártréteg és a főnökön s annak környezetén át a kisvárosi burzsoáréteg életét. *M. Hegyi Ilona* érezhetőleg a szövölányok mellé húz s ha ezt regényében pontosan és 100%-osan nem bírja kifejezni, úgy ennek csak az az oka, hogy *Hegyi Ilona* is az a tipikusan intellektuel réteghöz tartozó ember, aki érzésével és tudatosan szeretne leszállni és belevegyülni a proletársztálya, noha tudja, érzi és ezerszer keservesen tapasztalja, hogy ez nem sikerülhet. Stílusában is igen erősen érezhető ennek a helyzetnek a fonáksága s a regény legtöbb hibájából követhetik. De *Hegyi Ilona* olyan tehetségesnek mutatkozik, hogy ezek a hibák kiküszöbölhetők. Egyéni hangja, igen jó megelevenítő készsége van s emellett céltudatos komponálási készsége. Két nőíró. Más-más mindegyik. De ennek az 1934-es tavaszi könyvtermelésnek mégis ők igazi szenzációi. Mert újak, frissek, tehetségesek. *Dénes Béla.*

Kölcshonknyvtár és könyvkereskedés: GONDOS SÁNDOR, Andrásy-út 67.

SZIMONIDESZ LAJOS: *Jézus és Mária ereklyéi.* (Bp. 1933. Két kötet.) *Voltaire* jut az eszünkbe, ahogy *Szimonidesz Lajos* 350 oldalas, hatalmas művét lapozgatjuk. A fanatikusan egyházellenes, a szabadgondolkozásban végletekig türelmetlen *Voltaire*, akinek szemében vallás és egyház ugyanaz volt, aki bizonyosra vette, hogy az ész fegyverével előbb vagy utóbb, de teljes bizonyossággal le lehet teríteni, meg lehet fojtani minden babonáságot.

Mert *Szimonideszből* éppen ez a voltaire-i türelmetlenség, a hideg, racionalista gúny, a gyilkos fölényesség hiányzik. Történelmi tényekkel, tömeglélektani és szellemtörténeti adatokkal dolgozik csupán. Számára *nincsen észak*, amelynek alapján le lehessen nézni a multnak, vagy a jelennek emberi tényeit. Számára nincs babonáság, nem ismer szokást, kultuszt, vallásos tiszteletet, amelyet ne nézne a tudós szeretettel, az emberi dokumentumok gyűjtőjének biggadságával. *Ereklyetisztelet volt és van*, alapítja meg egy óriási adattömeg fölsorakoztatásával, volt és van bizonyos fokig a *hivatatos egyházi álláspont ellenére*, a tömegek régebbi vagy újabb vallásos élményeinek parancsoló nyomására. *Szimonidesz* könyve bevezetésében rámutat a katolicizmus ellenállására, az ereklye-tisztelet megtűrésének tömeglélektani szükségességére, hogy ezen a területen tisztultabb fölfogás, sokszor homlokegyenest ellenkező meggyőződés, hitbéli tételes rendelkezés

és kánonjog ellenére, hogyan kénytelen engedni a katolikus egyház. Mert a néphit megvan és a néphit erősebb.

Az összegyűjtött és világosan rendszerezett anyag remek művelődéstörténeti áttekintést ad, *Szimonidesznek* kétségkívül ez a monografiája a legjelentősebb és legeredetibb eddigi művei között. Képeket és esodálatos kápolnákat, szent helyeket és szent tárgyakat, az istenember életének minden apróságához fűződő, lelkes fantáziával alkotott ereklyéket, Jézus ábécés könyvtétől a véresepppig és Mária botjától, cipőjétől a zsebkendőjéig a *vallásos képeket teljes szívárványát* megtaláljuk itt. Csak találmra idézzük a *gladstoni kolostor* ereklyéinek leírását, itt szerepel „az a korbács, amivel Jézust megkorbácsolták, az a szívaes, amellyel a keresztet megitták, annak az arany ajándéknak egy része, amit a napkeleti királyok hoztak, az öt árpakenyérből egy darab, amivel Jézus a kenyéresodát tette, egy kő is azokból, amik kenyérré változtatását a Sátán kívánta és egy darab abból a lyukból, amelyben a Golgotán Jézus keresztje állott”. (223—234.)

A művelődéstörténeti tarkabarkaság *Szimonidesz* világos leírásában érthetővé és egységessé olvad össze. *Chesterton* mondotta egy helyen, hogy a „szabadság megvalósulásának legnagyobb akadályja a szabadgondolkozás”. A Jézus és Mária-ereklyék történetírójának szeme előtt mintha ez lebegett volna. *Nem szabadgondolkozó*, mert akkor idegenül és értetlenül állana szemben a letagadhatatlan jelenségekkel. *Nem szabadgondolkozó*, mert kénytelen ő is elfogadni, hogy az emberek ilyenek, hiszékenyek, tárgyakkhoz kapaszkodók, zagyvák, értelmetlenek. De ebből a megértető és megmagyarázó leírásból sokkal erősebben csendül föl a szellemiekben is szabadságot kívánó ember hangja. *Leírom, megértetem, megmagyarázom a multat, hogy más lehessen a jövő.* Ez a *Szimonidesz módszer.* *Nem voltaire-i és nem ítélkező*, de talán ma annál hatásosabb, vagy ha úgy tetszik, annál „destruktívabb”.

Arion.

RUBIN LÁSZLÓ: *A halhatatlan vándor.* Bp. 1934. Nem tendencia regény, nem állít fel társadalmi és gazdasági problémákat s mégis minden ízében a mai idők terméke. A háttér: legendás, itt-ott romantikus, de a regény színes szövődéke mögött megérezzük a mai ember örült hajszáját s a mai gondolkodó ideges óélkerességét... Az ember tragédiája: amilyen általános, olyan speciális téma ez s amennyire az emberé általában, annyira a mai emberé különösen. Az ember sorsának vizíója, mely ma annyira kísért. Újra kísért Madách Ádámja, ki új meg új korszakban megébredve keresi a feleletet az élet kérdéseire s megelevenül az em-

beri sorsért aggódó Legrand János, Rubin László regényének hőse, ki egymaga él át századokat, hogy megismerje az új nemzedéket, az előbbieknél jobbat amelyet érdemes lenne megjutalmazni a halhatatlanság drága ajándékával. Legrand János orvos volt, aki felfedezte a halhatatlanság titkát. Későn ahhoz, hogy feleségének s gyermekeinek életét megmentse, de mégis idejében — így gondolja, — hogy jótévője legyen az emberiségnek. Pusztíthatlan erővel és örök fiatalságban él, a francia forradalomtól az új korig s az új szerelemig mindent átél, de a — megnyugvásig nem tud eljutni. Egyéni tragédiája, hogy neki már semmi sem új és az ember tragédiája, hogy ami újnak látszik, az mindig a régi. Csak az életformák mások. A halhatatlanság világigája rz, még nem volt meg a forradalom idejében, igaz, hogy akkor még ő sem jött rá a nagy titokra. Ma már — 150 éves korában árulta el Lucienak, új szerelmének — hasznosítani kell a találmányt, Legrand nem hajlandó erre, mert az új nemzedék feledékeny s csak az kap az örök életet, aki hasznot tud húzni belőle. A kötőröknek nem kell: ő egy *mai* sonkéért odaadná az örök életet. S a világbizottságnak? A hadvezér, a szent pap, a tudós, kik mindég együtt vannak, a politikusok, kik Voltaireit Rousseautekapták örökbe s elherdálták őket... A haldoklón is segítene Legrand, de a visszaforduló ember hálátlan, feledékeny, újra kezd minden káros akcióját... Mély pesszimizmus borul itt az eseményekre és a hősrre: az ember nem érdemli meg az örök életet. Következik a krízis: a pusztíthatlan testű emberben *hiilazulás* áll be, menekül, vándorol a maga felfedezte igazság elől. Vég: az 500 méter magas szarvtról az ezer méter mély tóba dobja magát e szavakkal: Csak a köveknek való az örök élet.

A bizonyosság — ha szomorú is — megnyugtató és Rubin László regénye sem hagy bennünk nyugtalanságot. Így van. Ilyenek vagyunk. Ezt érdemeljük.

Kemény Gábor.

Dr. HOFFMAN DEZSŐ: *A magántisztviselők szociális és gazdasági viszonyai.* (Budapest. 1934. Statisztikai Közlemények 63. sz.) A statisztika a legromantikusabb tudomány. Csak képzelőerővel, eleven fantáziával kell hozzányúlni az adatokhoz és képzelőerővel kell olvasni. Hoffman Dezső, akit talán inkább ismerünk szokott írói nevén Zentay Dezsőnek, a statisztikának minden regényességét, izgalmaságát meg tudja érzéketíteni. Hoffman-Zentay nemcsak statisztikus abban az értelemben, hogy számokat sorakoztat föl, százalékokat és arányszámokat csoportosít, hanem *szociológus* és a számok mögött élő emberekkel együttérző művész is.

A magántisztviselők tábora az újonnan jegecesedő magyar társadalom középregétegenek egyik legfontosabb alkateleme. Nehéz lenne egyszerűen középosztályként elkönyvelni. *Szociális függőségük igen súlyos.* Csaknem negyven év alatt, 1890-től 1929-ig 11.400-ról 63.812-re nőtt Budapesten a számuk, a női magántisztviselők pedig 1890-ben csak 723-an voltak, 1929-ben azonban 22.918-an. *Micsoda társadalmi eltolódások takarja ez a számarány változás?* Azóta válság pusztítja a magántisztviselők sorait és a csökkenő számok jelzik a magyar gazdasági élet sorvadását. Érdekesek a magántisztviselők szakképzettségére és műveltségére vonatkozó adatok: a férfisztvistviselők szakképzettsége igen magas színvonalú, ugyanakkor a *nőtisztvistviselők iskolázottsága kiábrándítóan alacsony nivójú.* Ahogy a szerző megállapítja: a nők kisebb képzettsége „elsősorban saját felmerkedésüket gátolja, kénytelenek kisebbre tértekni munkarejüket, ezzel azonban lerontják a többi magántisztvistviselők életszínvonalát is.” Kiténik az adatokból, hogy a „negyvenedik életév tragikus fordulópont az alkalmazotti pályán,” hogy túl az ötvenen már csak „minden nyoleadik magántisztvistviselő maradt meg a munkahelyén.” *A nős magántisztvistviselők kétharmadrészének van gyermeke, viszont a férjes magántisztvistviselőnek kétharmada gyermektelen.* Az egyke uralkodik — 1.1 a gyermekek átlagszáma. Egyre több a házassági akadály, mindjobban *fölfelé húzódik a házassulók életkora.*

A fizetési viszonyok részletes elemzését követi a lakásviszonyok vizsgálata. *2507 albérlő és 29 ágybérlő van a magánalkalmazottak között.* A munkaidő csak 28.8%-nál heti 48 óra, a többieknél ennél nagyobb az átlag, a szélsőségei: *a heti 71 óra fölött dolgozók jelentik.* Jellemző, hogy 1928-ban, a valamivel több mint 60.000 magántisztvistviselőből *tuberkulózis megbetegedés miatt kezelés alatt állt 21.432,* ehhez az adathoz már nem is kell kommentár.

A több mint 250 oldalas könyv *gazdag tárháza a szociológiai és szociográfiai adatoknak.* Társadalmi változások, mozgások dinamikáját, osztályok hanyatlását, születését és átalakulását ilyen részletmunkák nélkül megérteni alig lehet. Kívánatos volna, ha a tiszaszemű és statisztikai fölfedező útjain biztos tudással, érző szívvel járó szerzőnek *minél gyakrabban adnának módot* alapvető kutatások elvégzésére és nyilvánosságra hozatalára.

Aron.

A könyv művel, tanít, szórakoztat.
Iratkozzék be a
MODERN KÖLCSÖNKÖNYVTÁRBA
Dr. Kellerné és Koltai Ági.
Erzsébet-körút 39.

KORVIN LAJOS: *Tömegszállítás*. (Danton-könyvkiadó, 1934. Budapest.)

A magyar proletárköltészet sivárságában biztató jelenség ez a kötet. Nem propaganda-szólások erőszakos összeférelése, nem is megrengő sóhajgyűjtemény, hanem öntudatos, bátor költői megnyilatkozása egy eltiport eszmének. Különösen művészi ereje emeli ki. Szabad és kötött verseiben egyenlő színvonalon bontakozik ki ritmikai gazdasága. Stílusa könnyed, rugékonnyan simul minden témához. Nyelve érces és plasztikus, lobog és csip. Nem szűk-skalájú, mert lírája a kristályos daloktól a drámai kórusokon át az ötletes, maró szatirájú darabokig egyaránt magáratalál. Egy-két félre-eszött gondolattal, néhány formai zökkenő (főként túlfeszített képek, erőletett alliterációk; „nyugatos“ esőkevények) ugyan akadnak itt is, ott is, de több remek strofája és sok hatásos verse van, így: *a címadó vers, Szeptemberi hajnal előtt, Gyulladt virágok hírhozója*.

(Debrecen)

Bajomi Endre.

Goda Gábor.

Minden új magyar, német, francia és angol könyvet megtalál az

UJSÁG

kölcsönkönyvtárában.

Kölcsöndíj az Ujság előfizetőinek P 1.— havonta; nem előfizetőknek P 1.50.

Naponta lehet cserélni.

Házhoz küldi a könyveket.

VÁGHIDI FERENC: *Valaminek történnie kell*. (Cserépfalvi kiadás.) Vághidi Ferencnek ez a könyve: pontos, jólsikerült csoport-felvétele egy tönkrement, szétzilált és minden ízében beteg polgári kisebbségről, az „urifitűk és úrlányok“ szomorú brudájáról. A regény két részből áll. Az első időről a játszódik, a B-lista és a kávéházi asztal körül, a második Párisban, ugyancsak kávéházi asztalok és egy úgy körül. Ebben az ágyban indul el az a szerelem, melynek keretén belül Ágnes kisasszony kiszertvén saját osztályából, beleszeret a semmibe. Itt van éppen a tragédia. Nem elég kimáshoznunk mindabból, amit meggyűlöltünk (hiszen ez volna rendszerint a feladat könnyebbik fele), hanem találnunk kellene valamit, amire érdemes az úgynevezett új életet fölépíteni. Mert nem új út, hanem a hősnő igazi szerelmét, állást-szerző ölelésekkel helyettesítjük és az sem új, hogy a hős esalódottan visszakúszik Pestre. És éppen

ezért, ezért a megoldásért jó ez a regény. Nem tudom, öntudatosan csinálta-e így Vághidi, de én ebből a megoldásból ama megdönthetetlen igazságot olvasom ki, hogy a polgári társadalom Ágnesei, kiknek vágya, hogy valaminek történnie kell, nem életképesek, nincs létjogosultságuk és éppen ezért nem történik és nem történhetik semmi az életükben. Nagy, tehetetlen csoport az, amelyről Vághidi ír, de alappáiban véve nem érzem agoniájuk olvástán az agonizálóknak kijáró szomorúságot. Ennek okát talán abban kell keresnem, hogy képtelen vagyok sajnálni azokat, kik oly ügyesek, hogy képesek önmagukat hasbarúgni... Nem tudom, hogy ugyanazon okból tartom én e regényt ki-tűnőnek, mint amilyen okból Vághidi megírta. Annyi azonban bizonyos, hogy a szerző nem írhatja elő nekem, hogy mit olvassak ki írásából és mint kritikus, büszke vagyok ama szadisztikus adottságra, hogy percek alatt düljám fel azt, min más hónapokig izzadt.

SZINHÁZ :

Irodalom a színházakban. Végre... ha későn is, de megérkezett. Ha nem is tiszta mindenben, de legalább kezdet, aminek talán folytatása is lesz. A pesti színházak száműzték az irodalmat a színpadról s mikor véletlenül most a sok bukás még az irodalmat is elővettette az igazgatókkal, ez a jó pesti publikum megmutatta, mint már annyiszor, hogy igenis érdeklődik az irodalom után, fogalkoztatják problémák s nemcsak azért jár a színházba, hogy X. Y. művésznő különböző ruhadarabjairól tájékozódjék. Sajnos, nem vagyunk optimisták s nem bízunk abban, hogy a kezdetnek folytatása is lesz. A sikert elkönyvelik majd különböző címeken s az irodalmat — továbbra is kihagyják.

Kingsley: Az orvos című darabjáról van szó elsősorban. A Vigszínház halásza ki szerencsés kézzel a darabot s tette jóvá bemutatásával egynehány baklövését. Pedig *Kingsley* darabja nem tiszta rodomal, igen sok van benne a riportból s az amerikai szenzációhajhászból. Mégis... tendenciája irodalmi, problémája igaz s ha a megoldás gicces is, uram, elvégre nem lehet minden egyszerre! *Szász Zoltán* azt írta kritikájában, hogy a darabról érdemben csak az írhat, aki — maga is orvos, vagy orvos volt. Tudomásunk szerint a hazai színikritikusok közül *Salgó Ernő*, a Magyarország nagynevű kritikus a s sorok írója büszkélkedhetnek, vagy szégyenkezhetnek orvosi mlttal. Nos, mit mondhat egy ilyen kritikus? Megesodálja először is azt a precizitást, amellyel a Vigszínház gárdája a rendező jóvoltából oly pompásan

beilleszkedett egy amerikai klinika légkörébe s falai közé. Hangsúlyoznunk kell az amerikai szót, mert az európai klinikák légköre merőben más, ha tán nem is mernők azt állítani, hogy — mindenben jobb is. De látszik tüstént az is, hogy a szerző bizonyára laikus, aki orvosi dolgokat a riporter éles szemével lesett el, de az összefüggésekről sejtelve sínes. Mint minden laikusnak, neki is csak a sebész imponál s orvosi baklövést — belgyógyással követtetett el. A rendező — meglehet, hogy a szerző iniciatívájából — még maskbán is antipatikussá tette a belgyógyászt, szolgálván ezzel a közhangulatot. A tömeg az orvosban még ma is esodatévó sámánt lát és akar látni s ezért jobban imponál a sebész, aki csodálatos késével azonnali és kézzelfogható, spirituszban eltehető eredményeket mutathat föl, mint a belgyógyász, akinek munkája sokkal komplikáltabb és nehezebb. Még így is hálásaknak kell lennünk, mert a darab érzékeltette legalább azokat a küzdelmeket, amelyeket az orvosnak pályafutása alatt nap-nap után meg kell harcolnia. Önmagával és a környezetével. Beteggel és sokszor kollégával. Tudásával és tudatlanságával. Babonával, babonával, babonával. — Orvosnak lenni nagyon nehéz s ezért oly sok az orvosdoktor, de annyira kevés az igazán jó orvos. Olyan, mint a darabban Hochberg professor, akinek alakját *Somlay* mintázta remekbe. *Somlay!* Emlékezünk sok nagy és szép alakítására, de ekkorára még sohasem nőtt meg. És *Somló*, ez a fiatal tehetség, aki nyomban kiugrott, mihelyt szerepet adtak neki s nem szerelmes ficsurat játszott. *Tökés Anna* is megérdemelné már végre azt a bizonyos nagy szerepet, amelyre már oly régen vár. Viszont *Agai Irén?* Kis nyafka nő, nem tehetségtelen, nagyon szép, remekül öltözködik, de... de... nem a nagy színésznők fajtájából való. A többiek is egészen elsőrangúak, rendezés még a szokottnál is jobb s egyenrangú társ a sikerben. Diszletek pompások. Siker! Nagy siker! Végre!

És ugyancsak irodalom, mégpedig nemesveretű irodalom *Surányi Miklós* Aranybástya című darabja, amelyet a Nemzeti prezentált. Súlyos problémával kísérletezett *Surányi*, problémával, mely napjainkban előtérben áll: a zsidó-keresztény ellentét kérdéseit feszegeti. A zsidó nem hagyja veszni fajzatát, védi pénzel még akkor is, ha az kikeresztelkedett, ha már nem tartja a közösséget őseivel s régi hitével. S ha *Surányi* éles ironiával festi is, hogy a zsidók egyéb védőszerszám hijján, miként teszik meg egyetlen védelmüknek a pénzt, mégis, határozottan — filozemita. Még mindig sokszorosan többet érnek zsidó alakjai, mint keresztény arisztokratái, ha egyébként nem is fognak kezét a zsidóval s csak a pénzt használják föl. *Surányi* több nyilatkozatában tilta-

zott az ellen, hogy darabjába akár antiszemizmizmust, akár filozemizmizmust magyarázzanak. Mi mégis igen jelentős eseleketnek tartjuk ebből a szempontból is, jelentősnek éppen azért, mert a Nemzetiben került színre s mert olyan meggyőződéses író írta, mint *Surányi*. A darab első felvonása kitűnő, a második egészen gyenge, a harmadik megint jó. *Bajor Gizi* hármas főszerepet játszik s újból remekel. Mellette elsőrangú alakítás *Aczel Ilonáé*. *Kiss Ferenc* főleg a harmadik fevonásban pompás, de ennek a robusztus parasztnak talán mégsem való Lewy zsidó szerepe. Már *Sugár* inkább érzi s érezteti a zsidót. A rendezés nem kifogástanal. A második felvonás tömegjelenete hazug és hamis.

Végül ugyancsak irodalmi igényekkel lép föl *Orbók Attila* és *Békeffi László* által írott, *Tóth Béla* novellájából származó *Boldogasszony* der- vise. De csak apasági igényei irodalmiak, maga a darab üres, rosszul megírt, főleg az első felvonás handabandázó tömegjeleneteiben. *Sugár* a főszereplő, de csak szerepe külsőseit érzékelteti. *Abonyi* rossz, nála csak a szerepe rosszabb (Egy hősszerelmes, aki az egész II. felvonásban hallgat s a III.-ban is csak föl s alá nyargal!) *Ignácz Rózsi* szép jelenség. *Kürti* és *Bodnár* szépen deklamálnak, *Bartos* jó. A rendezés megint kített magáért. Nem tudja mozgatni a tömegeket s a templom díszlete? Valamikor parkfeljáró volt. Brrr! Prognózis: sürgős premier.

Déncs Béla.

A húsvéti ünnepek alkalmából csaknem az összes pesti színházak újdonsággal jöttek. A csalóka márciusi napfény — úgylátszik — a nyár illuziójába ringatta színházaink érdeműs vezetőit, mert — szinte kivétel nélkül — erősen szezonvégi ízű produkciót adtak. Közben az idő rosszabbra fordult és azt hisszük, hogy ezzel a luftballon — újdonságoknak is beborult. A medve ezuttal a jó öreg színházi rókákkal együtt fog visszacsomolyogni barlangjába...

A *Belvárosi Színház* színpadáról nászutasok — a nyár előhírnökei — indultak útnak, azzal a gyenge ürüggyel, hogy

Halász Imre: Napoleon ágya címmel darabot írt. Ez a darab, melyben a fiatal asszonyka mindenáron Napoleon ágyában akarja tölteni a nászéjszakát, az erőszakolt bonyodalom-keresés tipikus s kínos példája, ami annál kínosabb, mert ezeket a hajuknál fogva elő-ráncigált bonyodalmatok százszor megúnt és ezerszer elcsépezt eszközökkel bonyolítja és oldogatja a szerző. A darab dömögve halad jelenetről-jelenetre, mint egy kimustrált, ócska vicinális lokomotív, pöfögve, dohogva, néha egy-egy igazán vidámat fütttyentve, de vég-

eredményében itt mégsem Napoleon, hanem Prokrusztesz ágjáról van szó, amely a szereplő — szeresére teljesen élettelen — figurákat nyesegeti oly teljes eredménnyel, hogy a darabnak se füle, se farka.

Páger néha mulatságos és búzgó, *Dayka Margit* nem nagyon változatos prolinőske, *Dénes György* francia rendőrkapitánya és *Harsányi Rezső* idegenvezetője két nagyon sikeres alakítás. *Muráti Lili* alakításának — bizony — se sava, se borsá.

Ami nászutazással kezdődik a Belvárosiban, az ugyanazzal végződik a *Magyar Színházban*: *Tisztelet Ház* címmel. Ezt a már szinte tropikusán nyári darabot *Vadnai László* írta.

A szerelmes kislány a képviselőház karzatáról belebömböl az ifjú honatya szűzbeszédébe, esbítónak nevezi, egyszerűen nagy botrányt csap. Ebből indul a bonyodalom. A fiatal képviselő, aki a hölgyet nem is ismeri, az országos botrányt elkerülendő, nőül veszi a bátor közbeszólót. Aztán minden valószínűség szerint nászútra mennek. De addig!

Az első és második felvonás üres és erőszakolt szellemkedései után, szinte frissítően hat a harmadik felvonás *Kabos—Gózon* jelenete, frissítően az egész darabot tropikusán füllesztő szellemkedés szaharai pusztaságú, vigasztalan szellemtelenségében.

Márkus Alfréd könnyedén kellemes muzsikája, *Billér, Ráday, Kovács Teres* ötletes, fordulatos játéka és a nagyon szép *Székely Lujza* tehetsége enyhítik az egyébként szomorúan marasztaló ítéletet.

Meg kell még emlékeznünk, hogy *Uj Thália* névvel ensemble alakult (és múlt ki?), mely *Márkus László* vezetése alatt az új mondani-való és az új forma avan-gárdájának szerepére pályázik a magyar színpadon.

Elsőnek *Felkai—Volkmann* utopisztikus játékát a *Bábel*-t hozták színre a *Magyar Színházban*.

A darab 2500-ban játszódik. Az ember összes társadalmi és gazdasági problémáit megoldva maga is géppé lett. Már-már feltalálja a lombikban előállított embert. Ekkor jelenik meg deus ex machinaként az 1934-es Éva, aki az anyaság és a szerelem szent misztériumát a lombik élet titokfellebbentő profanizmusától megóvando, — szétrobbantja a gépvilágot és visszavezeti az embert a természet paradisiomába, hogy ott — előlről kezdje az egészet.

A szerző, ez a kései lázadó takács, a gépben látja az ellenséget és nem a társadalomban, mely a jóbarát gépből, fantasztikusan felmagasló, pusztító fantomot gyúr. Az ember ugyan, minden lombik-eredmény ellenére, ami szaporodását és szexuális életét illeti, valószínűleg szívesebben a régi rendszernél marad, de

azért lehet, hogy az örök Éva még nemegyszer megbontja az ész, a rend, a szolidaritás rendjét egy ultraromantikus szerep kedvéért és a jövő produkálhatja a kifordított Évát, akiről azt mondja majd a költő, hogy das ewig Weibliche zieht uns hinab!

Az *Uj Thália* kísérlete mondanivalóban gyengén sikerült és igen nagy kár, hogy az a valóban új forma, ami rendezésben (*Palaszoeszký Ödön*), zenében (*Csizmerek Mátvás*), táncban (*Madzsar Alice táncsoportja*) és díszletezésben (*Bortnyik Sándor*) olyan biztató erővel és eredetiséggel csendült teljes harmóniába, egy naiv, gyermekes utópia szolgálatában állott.

Az új forma példátlanul sikeres alkalmazása új és merész mondanivaló után kiált!

Ezt üzenjük az *Uj Tháliának*.

Karcsag Imre.

KELEMEN VIKTOR: *Mese a denevérről*. (Kamaraszínház.) *Kelemen Viktor*, aki fiatalon a színház megújítására akart törekedni, e külföldetjárt darabjában *Molnár*-epigonnak mutatkozott. Zsánere a problémák világfiasan derűs szemléletét hozó, az apró talányokat játékosan keverő polgári vigjáték, amelynek, persze, *Molnárnál* régebbi mesterei is voltak. *Molnár Ferenc* számára a vigjátéki tónus a legfontosabb. — *Kelemen Viktor* is ennek utánzásában érte el, amit lértett. Az alakok *Molnár* darabjaiban erőtlenekek, árnyéktalanok, meszterkéltek sokszor. — *Kelemen Viktor* alakjai elfogadhatatlanok. Szinte nem is próbál igazat teremteni, hogy jellemezze főalakját, a szép bárónét, aki asszonyi erényéről hazugság árán s éppen akkor győzi meg férjét és a társaságot-rokonságot, amikor valóság lesz a pletyka. Egy-egy helyzet szatirikus, vagy szellemes beállításában s a molnáriás ötletek szaporításában ügyeskedni tud *Kelemen Viktor*, de menthetetlen, ha jellemet vagy motívumot kell tudatoson megoldania. — A Kamaraszínházban *Rónaszéki Béla* társulata úgynevezett „elsőrendű“ munkát végzett. A legtöbb színésznek egyéni rutinja kialakult, ezek „jók“, — pótlónak, javítanak, produkálnak valamit. Kevésbé a fiatalok, akik ily feladatokban erejükre és önmagukra találni nem igen tudnak.

László István.

Dr. Frigyes Julia kölcsönkönyvtára
Angol, francia, német könyvek.
Legolcsóbb szórakozás!
Legnívósabb élvezet!
Legkönnyebb nyelvtanulás!
Budapest, IV., Veres Pálné-u. 8. T. 83-2-08.

Írta: ERDÉLYI GYÖRGY

E rovatot elindító cikkemben azt ígértem; nagyon megrostálom az anyagot, amíg az arra érdemes filmeket az olvasó elé hozom. Most mégis megszegem ígéretemet. Mert a „Csibi“-ről beszélnem kell. Noha nem érdemelvét. Mégis ide kell hozni a kritika meztelenrevetőkötetű fénynyalábjai elé. Mert siker volt ez a film. Olyan siker, amit nem lehet szó nélkül hagyni.

*

Hát sikernek — siker. De filmnek azután igazán nem film. És itt meg kell az olvasónak bocsájtania, hogy néhány — a film lényegét pedző — esztétizáló mondattal terheljem, mert ez a legjobb alkalom arra, hogy idevágó mondanivalómat valóban elrettentő példával demonstráljam.

*

A filmnek, mint sajátos — s akármilyen furcsán hangzik: ma is még újszerű — művészetnek lényege s egyben ereje, hogy teljes valóságot adjon, az életet vetítse a néző elé, az élet illúziója helyett (ez a legeléesebb különbözősége a színpaddal szemben). A film igazi művészeinek minden törekvése ennek a célnak a megközelítésére irányul. (Kivétel a burleszk.) Ami ezen a fejlődési irányon kívül esik: az minden más lehet, csak éppen film nem!

*

A filmrendezés művészete ma tapogatózik, kínlódik és vajúdik. Ami egymagábanvéve nem lenne baj, ha a „művelt“ országok jórésében az energikus (de teljes rendszertelenséggel) működő cenzura ezt a vajúdat egy bizonyos irányban már eleve eredménytelenné nem tenné s közvetve nem kényszerítené a mindenható business-mann-ek paranasszavának alávetett rendezőket, hogy korszerű és az egyetemes fejlődés irányonálába eső művészi elgondolásaitk kellő időben elvetéjék. Minthogy pedig egészséges fejlődés éppen ebben — a születése előtt már halálba kényszerített — irányban lehetséges: marad többé-kevésbé meddő próbálkozások kaotikus összevisszasága. Ezek egyik legtorzabb születte a regénynek, vagy színdarabnak „filmre fotografálása“ s közöttük legtökéletesebb — legtökéletesebben torz persze — a Csibi.

*

Jó színészek, — jó filmszínészek — a legreménytelenebb időszakban is akadnak s a Csibi színészgárdája igazán elsőrendű. Ez a körül-

mény, — no meg a dolog természetében rejlő helyzetkomikum, megteszik a magukét: vannak jelenetek, amelyeken nevezhet az ember. Ezt a néhány jelenetet leszámítva, a film kriminális. Nem is tudom, mit képzelt a rendezője (Pasternak úr)? Vagy nem tudja, hol a határ, ameddig a sült lehetetlenséget a közönség beveszi, vagy azt hitte, hogy a filmet kizárólag Frimm intézeti növendékek fogják „végig élvezni!“ Nincs az egész többezer méterem egyetlen olyan jelenet, amelynek valóságíze lenne s Gaál Franci szélesskálájú művészetének (kár ilyenre pazarolni) minden erőlködése hiábavaló ahhoz, hogy elhitesse: ilyen egy 14 éves „leányka.“

*

Érdekes a rendezői felfogás és a színészi megjátszás kettős hibája. Ritka szerencsés találkozás. Egyrészt állandóan érezni, hogy meglelt nő játszik előttünk gyerekszerepet, — másrészt felháborodottan kell tiltakoznunk — a 14 éves leányok nevében — az ellen, ahogy gügyögő, köldökön alig valamivel lejjebb érő szoknyáscskában ugráló, trombitáló bébikké degradálják őket.

Mit mondjunk még? A rendezés sok helyen technikailag is silány, a fotók gyengék. Egy szóval — bocsánatot kérek, hogy beszéltem róla.

*

Annál szívesebben beszélek Van Dyke „Eszkimó“ című filmjéről. Ez igen! Ahogy szemképrázatot sorozatokban élénk hozza a sejtlembe vesző homézők fényét és árnykait, az északföld állatvilágát és az ellenük küzdő ember harcának döbbenetes jeleneteit: ez a fotografálás legmagasabb művészte, — a hétköznapiak, — vagy inkább évszakok — szintelennek látszó, apró jelenéseiből, élénkvarázsol kézzelfoghatóan, valóságosan, az átélés teljes élményét adva egy távoli világot és annak emberét: ez a film művészetének teljes átértése, a rendezői képességnek eddig alig-alig látott foka. És hogy a kulturált és civilizált gazembert szembe meri állítani a primitív, de tiszta emberrel, ahogy van bátorsága hozzá, hogy a fehér ember civilizációjának értelmetlen nagyképűségét a maguk hypokrata mivoltában megmutassa, hozzámérve az eszkimó erkölcsi magasabbrendűségéhez: ez a magabiztos művész, az egész és tiszta ember imponáló bátorsága.

*

Az „Eszkimó“ megint egyszer megmutatta azt is, hogy a közönséget a mozik rontották el, a zenésfilmek végeláthatatlan sorával. Öröm, biztató öröm látni, hogy az igazán művészi mégis át tud törni ezen a kitenyészett izléstelenészen és megtalálja az utat a közönség művészi szükségletéhez.

IRISEK

Úgy szegik a drótkerítés üres kockáit,
mint az álmaim
életemnek erőszakból vonalozott
szabályos uralmát.
Bemosolyognak bágyadt kékes-tilán az
alkonyba
mint a bánat
s úgy hervadnak észrevétlen —
mint az életem.

P. Magyar Kató.

A Független Szemle hírei. Márc. 21-én zajlott le a F. Sz. rendezésében Tamás Sári előadástje. A Goldmark terem zsűfoglalásig megtelt s Nagy Endre mesteri bevezetője után igen sikerrel peregtek le a műsorszámok, amelyek végén percenkig ünnepelték Tamás Sárít. — A Magyar Gazdasági Szövetség meghívására ápr. 5-én a F. Sz. bemutatkozó propaganda estét tartott a Szövetség klubhelyiségében. Az igen szépen sikerült estén a Sz. munkatársai közül Herczeg István, Gesztj Erzsi, Faludy György és Horner Miklós vettek részt.

AZ OSZTÁLYSORSJÁTEK ESZKÖZ ÉS MÓD ARRA, hogy bárki jólétet és gondatlanságot szerezzen magának. Egy kis szerencsével egész vagyont nyerhet az új osztálysorsjátékon. Nem felesleges kiadás a sorsjegyéért havonta fizetendő 3, 6, 12 vagy 24 pengő, mert már a **REMÉNY** és a szebb, jobb jövő iránti bizalom is éltető és serkentő hatással van mindenkire. Sorsjegyek rendelhetők az új április 14-én kezdődő osztálysorsjátéokra az összes főárusítóknál.

Minden eikkért szerzője felel.

UNGÁR ÉS MIKLÓS
divat, selyem- és szövethülönlegességek
V., Gr. Tisza István-u. 11. sz.
Telefon: 80—1—86.

Habselyem

SORSJEGYET mindig
BENKÖNÉL vegyen
(ANDRÁSSY-ÚT 56)
BANKÓT ÉR!

Az új húzás ápr. 14-én kezdődik.

KOSZMOS UJDONSÁGOK:

- DOS PASSOS:** A 42. szélességi fokon.
Regény. Ára 3.30 P.
- HABÁN MIHÁLY:** Évszakok forgása.
Versek. Ára 2.— P.
- BUK MIKLÓS:** Túl a marxizmuson...
Szociológiai tanulm. Ára 1.60 P.

EGYÉB KÖNYVUJDONSÁGOK:

- NAGY LAJOS:** Kiskúnhalom.
A neves író legnagyserűbb alkotása,
életének főműve.
Ára: 2.40 P füzve 3.40 P kötve
- M. HEGYI ILONA:** Szövőlányok.
A máris hírneves erdélyi írónő első
regénye. Ára: 1.50 P
- SZÉKELY BÉLA:** A Te gyereked...
A kiváló gyermekpszichológus most
megjelent könyve Ára: 1.80 P
- REMENYIK ZSIGMOND:** Mese habbal.
A magyar szatira egyetlen mesterének
új regénye. Ára: 2.80 P
- Valamennyi könyv kapható szerkesztőségünkben.

PAPÍRIPARI ÉS
KERESKEDELMI
V Á L L A L A T
B U D A P E S T
V., SZABADSÁG TÉR 18
(TÖZSDEPALOTA)
TELEFON 20-2-12

CSOMAGOLÓPAPIROK
PAPÍRZACSKÓK
CSOMAGOLÓTÁSKÁK

Az 1934. évi

Mikszáth Kálmán díj nyertese

GERGELY MÁRTA:

A SALAKMOSÓ

A hús esztendőös szövő-
munkásnő első frásával meg-
nyerte a legnagyobb magyar
regénypályázatot.

A mai fiatalság és a nem csüggedő
életszeretet himnusza ez a könyv.

Ára füzve P 3.20. Kötve P 4.40.

A „JÓ KÖNYVEK” áprilisi kötete

MARTHA OSTENSO:

ELŐJÁTEK A SZERELEMHEZ.

Egy szép kanadai leány szenvedések és
könnyekkel teli útja az igazi boldogsá-
gig.

Ára füzve 90 fillér,
vászonkötésben, finom papíron P 1.90.

PANTHEON KIADÁSI!

HORDÓKBAN ÉS BALÁKBAN

érkeznek távoli országokból a Meinl-
céghez a nagy hajórakományok. Ki-
váló szakemberek állítják össze a
legkülönbözőbb fajtákból a világhírű
Meinl-pörköltkávékverecskéket.
Meinl-Sao Paulo pörköltkávékverék
finom tejeskávékverék.

1/4 kg P 3.50

a kávézacskó a fenti képet viseli.
Vannak természetesen finomabb
vagy olcsóbb keverékeink is.

Meinl Gyula r. t.

Le-
szállított
árak

BALLOBAJ Pesten
6⁵⁰ 8⁵⁰
9⁵⁰
hó
cipők
KOSSUTH-LAJOS-U. 11.

TÖRÖK A. ÉS TÁRSA

BANKHÁZ R.T.

BUDAPEST, IV., SZERVITA-TÉR 3.

a m. kir. osztálysorsjáték főárusítói.

Kisérleje meg szerencséjét és vásároljon
osztálysorsjegyet TÖRÖKNEL.

Elérhető legnagyobb nyeremény

500,000

pengő

NYEREMÉNYHUZÁS

április 14-én és 17-én

Az I. oszt. sorsjegy árak:

Egész sorsjegy
P 24.—

Fél sorsjegy
P 12.—

Negyed sorsj.
P 6.—

Az osztály- sorsjátékon

résztevők nagyrésze talán sohasem volt olyan nehéz helyzetben, mint amilyenbe az utóbbi időben jutottak. A kereseti lehetőségek minden társadalmi osztályban általában csökkentek, napról-napra több a munka- és keresetnélküli ember, de ilyen nehéz időkben is 10–20 fillér terhet elbir napontaí aki céltudatos és okos és vesz egy osztálysorsjegyet, miáltal megszerzi a reménvséget, amely buzdít, serkent egy *jobb jövő és boldogulás felé.*

Hinni, bizni, remélni, az a fő!

Mindenkinek és minden egyes sorsjegynek egyenlő a nyerési esélye!

Ne legyen tehát sötéten látó, ingadozó és kételkedő, hanem türelmes,

bizakodó és reményteljes!

Bizzék a jövőben, a szerencse forgandóságában és vegyen egy osztálysorsjegyet.

Mindenkit érhet szerencse!

Miért ne önt is? Itt nincs protekció, nincs kiváltság, se rang, se kor, se érdem, se tévedés, hanem csak a *véletlen szerencse* dönti el, hogy melyik sorsjegyszám nyer! Nemcsak nálunk, hanem egész Európában alig van ember, akinek ne volna legalább egy osztálysorsjegye!

A sorsjegyek hivatalos ára:

Egész 24 pengő, fél 12 pengő, negyed 6 pengő, nyolcad 3 pengő
az összes főárútitóknál.

A huzások már szombaton, folyó hó

14-én kezdődnek!

Jó könyv
Szép kötés

Radó Olga

Budapest, Visegrádi u. 11/a

M. F. T. R.

kisdunai
hajójáratái
megindultak!

Turistahajó
minden vasár-
és ünnepnap!

A legművészbib regény!

A legélesebb állásfoglalás!

A legaktuálisabb riport!

LILI KÖRBER

RUTH ÉS A HARMADIK BIRODALOM

KOSMOS KIADAS.

Megjelenik április 20-án.